

**POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA
TÜRK KÜLTÜRÜNDE
YAŞAMIN ANLAMI VE YAŞAM DOYUMUNUN
ANALİZİ:
Neşet Ertaş Türküleri Örneği***

Yrd. Doç. Dr. Hakkı AKTAŞ - Dr. Bnb. Eylem ŞİMŞEK*****

Öz

Bu araştırmanın amacı, pozitif psikoloji bakış açısıyla Türk kültüründe yaşamın anlamı ile yaşam doyumu algısını, kültürel bir iletişim biçimi olan halk türküleri bağlamında, Neşet Ertaş türküleri örneğinde mutluluk ve üzüntü temaları kapsamında analiz etmektir. Araştırmada türküler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Türkülerdeki genel mutluluk temaları, sevgi, aşk, yâr ile kavuşma, kahramanlık, sabır, inanç, anaya ve kadına verilen önem olarak tespit edilmiştir. Genel mutsuzluk temaları ise ayrılık, gurbet, aradığı yâr ile ilgili olumsuzluklar olarak belirlenmiştir. Yaşamın anlamı ise Ertaş'ın türkülerinde sevgiliye verilen değer ve sevginin yüceltilmesiyle ilişkilidir. Frekans analizleri sonuçlarına göre, 68 adet türkü mutluluk ve 131 adet türkü ise üzüntü temalarında sınıflandırılmış olup bu bulguların Türk kültüründe yaşamın anlamı ve yaşam doyumu bağlamında mutsuzluğun yaygınlığına ilişkin sonuçlar olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen bu bulgular, Türkiye bağlamında dünya çapında yapılan araştırmalarla elde edilen mutluluk endekslerinin sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Neşet Ertaş, Kültürel İletişim, Türkü, Olumlu Psikoloji, Mutluluk, Üzüntü.

* Bu makalenin ilk versiyonu "Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu, Kırşehir", (13-14 May. 2013) Bildiriler Kitabı'nda yayımlanmıştır.

** Bahçeşehir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Öğretim Üyesi, hakki.aktas@bahcesehir.edu.tr

*** Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 1'nci Hava Kuvveti Komutanlığı, ekocarslan@yahoo.com

Not: Turan Yazgan'a Armağan Üçlemesi'nin 2. cildinde yayınlanan bu makale, teknik sebepler yüzünden oluşan baskı hataları giderilerek bu sayımızda tekrar yayınlanmaktadır.

Abstract***Analysis of The Meaning of Life and Life Satisfaction in The Turkish Culture in The Context of Positive Psychology:******Sample Of Neşet Ertaş Folk Songs***

The purpose of this research is to explore the meaning of life and life satisfaction perception in the Turkish culture in the context of positive psychology through the sample of Neşet Ertaş folk songs. In this study, contents of the folk songs have been inquired. General happiness themes in folk songs are expressed as love, reaching to the lover, bravery, patience, belief, the importance of women and mother. The common themes of sadness are breaking up, homesickness, discrepancies about a lover etc. are emphasized. The meaning of the life was related to the appreciation of lover and the glorification of lover. The results of frequency analysis revealed that 68 folk songs are related to happiness and 131 folk songs are related to unhappiness, unhappiness are quite prevalent in the Turkish culture in the context of the meanings of life and life satisfaction perception. The results are consistent with various worldwide happiness researches findings in the context of Turkey.

Key words: *Neşet Ertaş, Cultural Communication, Folk Songs, Positive Psychology, Happiness, Sadness.*

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı, pozitif psikoloji bağlamında Türk kültüründe yaşamın anlamı ve yaşam doyumunu, kültürel bir iletişim biçimi olan türkülerimizde Neşet Ertaş türküleri örnekleminde, mutluluk ve üzüntü temaları kapsamında analiz etmektir. Türkülerde yaşanmışlıkların tüm doğallığıyla resmedildiği düşünüldüğünde kültürel bağlamda bir çıkarıma ulaşılabileceği öngörülebilir. Sosyal araştırmalarda bir olgunun, bir eylemin, geniş kitlelerce kabul görmesi istatistikî olarak anlamlı sonuçlar üretmesini de sağlamaktadır. Bu anlamda türküler halka málolmuş, yüzyıllardan beri süzülüp gelen, bilimsel açıdan anlamlı, birçok psikososyal konuya açıklık getirebilecek değerli bir hazinedir. Bu çalışmada, mutluluk ve üzüntü kavramlarının tematik olarak Türk kültüründe duygusal açıdan yaşamın anlamı, yaşam doyumunu gibi konulara da ışık tutabileceği varsayımından hareket edilmiştir.

Mutluluğa ilişkin bilimsel çalışmaların temel hedefi, bireyin mutluluğunu oluşturan etmenlerin ve mekanizmanın belirlenerek, yine bireyin mutluluğunun sağlanması ve yükseltilmesidir. Henüz tam olarak açıklanamayan mutluluk mekanizmasının anlaşılmasında kültürün önemli bir rolü olduğu kuşkusuzdur. Çünkü bireyler kültür aracılığıyla değerler, inançlar, duygular, düşünceler, standartlar, şemalar, yargılar ve anlamlar geliştirmektedir. Parekh kültürü anlam ve önem sistemi olarak ta-

nımlamaktadır.¹ Kültür, çevresel olaylara karşı geliştiren duyuşsal ve bilişsel tepki ve değerlendirmelerde biçimleyici bir role sahiptir. Bireylerin davranışları ve bireysel özelliklerinin değerlendirilmesi yanında kültürümüzün analizi, yaşamın anlamı ve mutluluk mekanizmasının açıklanmasındaki önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Kültür teriminin terminolojik anlamda ilk kez İngiliz Antropolog Edward B. Tylor² tarafından, “*Primitive Culture*” isimli kitabında kullanıldığı bilinmektedir. Tylor kültürü bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlâk, gelenek ve görenekler ile toplumun bir üyesi olarak bireylerin yetenek ve alışkanlıklarını kapsayan kompleks bir bütün olarak tanımlamaktadır. Tylor’un tanımıyla kültüre kısaca “*yaşam tarzı*” olarak bakıldığında en önemli kültür göstergelerinden birisi halkın tüm yaşamını apaçık ortaya koyduğu halk türküleridir. Türkülerin konularına bakıldığında hem önemli yaşam olaylarını, hem de acı ve mutluluğu kapsadığı görülmektedir.

Halk türküleri sayı ve çeşit açısından çok büyük bir evreni oluşturduğundan, bu çalışma “*Neşet Ertaş Türküleri*” ile sınırlanmıştır. Neşet Ertaş türküleri, yüzyıllardan beri süregelen ve halk tarafından benimsenen türkü geleneğinin en yakın zamanlı örneklerindedir. Neşet Ertaş türküleri genellikle kaynağı belli olan başka bir deyişle anonim olmamış türkülerdir. Her ne kadar bu türkülerin Neşet Ertaş’ın bireysel felsefesini yansıttığı söylenebilir ise de aileden gelen aşıklık geleneğine bağlı olarak Neşet Ertaş’ın bu türkülerle geçmişten yaşadığımız döneme bir bağ kurduğu açıktır. Neşet Ertaş her yıl yaklaşık on adet türkü yaktığını ifade etmektedir.³ Bu yaratıcılık ise şimdiden geleceğe uzanmasıyla ilişkilidir. Akgün, Neşet Ertaş’ı şöyle tasvir etmektedir:

“Bozkırın tezenesi Neşet Ertaş, türküleriyle bir taraftan kökleri Karacaoğlan ve Dadaloğlu’na uzanan, Aşık Sait’le yöresellik kazanan, türkülerini yaşatır. Diğer taraftan, Türkmenlik, Abdallık geleneğinde bozlaklar söylemiş olan babası Muharrem Ertaş’ı yaşatır. Gönülünde engin bir sevgi besler güzele ve güzelliklere karşı. Türkülerinin büyük bir kısmında gönül sözcüğüne yer verışı ve bu sözcüğe başkalarından ayrı içten ve bütün benliğini kaplar gibi söyleyişi de bu sebepten olsa gerektir.”⁴

Neşet Ertaş aynı zamanda kültürel bir elçidir. Halkın duygu, düşünce, değerlerini, yaşanmış önemli olayları geçmişten geleceğe her daim aktaran bir köprüdür. Bu bağlamda Neşet Ertaş’ın türkü sözlerinin Türk

¹ B. Parekh, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*, (Çev. B. Tanrıseven), Phoenix, s. 184, Ankara 2002.

² Edward B. Tylor, *Primitive Culture*, London 1871.

³ H. Akman, *Neşet Ertaş Kitabı (Gönül Dağında Bir Garip)*, İş Bankası Kültür Yayınları / Nehir Söyleşi, 2. Basım, s. 248, İstanbul 2012.

⁴ D. Akgün, *Kırşehir Türkülerinde İnsan*, Balıkesir Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 46, Balıkesir 2006.

kültürüne ilişkin zengin birikimleri barındırdığı açıktır. Bu çalışmada ilk olarak, mutluluğun ve üzüntünün Neşet Ertaş türkülerinde nasıl değerlendirildiği sorgulanmıştır. Tüm sonuçlar alan yazındaki bulgularla ve kuramlarla kıyaslanarak tartışılmış ve yorumlanmıştır. Bir kültür aracı olan ve geniş kitleler tarafından sevilen halk ozanımız Neşet Ertaş'ın mutluluğa ilişkin algısının çözümlenmesinin Türk insanının mutluluk ve üzüntü paradigmasını anlamakta yol gösterici olacağı düşünülmektedir. İkinci olarak ise yaşamın anlamının nasıl değerlendirildiği incelenmiştir. Anlam oluşturmaya ilişkin bireysel ve toplumsal etmenler ile ilişkiler ele alınmıştır. Bu çalışmanın aynı zamanda olumlu psikoloji paradigmasının genellikle halkbilim alanında incelenen türkülerle zenginleştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

2. Kültürel Bağlamda Türküler, Yaşam Doyumu ve Mutluluk İle Üzüntü Temaları

Kavramsal açıdan ele alındığında TDK sözlüğüne göre mutluluk, “*bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu*” ve üzüntü ise “*olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği, teessür*” olarak tanımlanmaktadır.⁵

Dünyadaki tüm ülkelerin mutluluk ve yaşam doyumu düzeylerini belirleyerek sıralama yapan çalışmalar mutluluğun toplumlar ve kültürler arasında farklı varyanslara sahip olduğunu göstermektedir. Tüm dünyadaki verilerin birleştirilmesinden oluşturulan Dünya Mutluluk Veritabanı'na göre Türkiye'nin 148 ülke arasında farklı değerlendirmelere göre 74-77 aralığında olduğu belirlenmiştir.⁶ Legatum Refah Endeksi ise son yapılan değerlendirmelerden birisi olup 2012 yılı verilerine göre Türkiye'deki yaşam doyumu ortalaması 10 üzerinden 5,27'dir. Türkiye'nin 142 ülke arasında 89. sırada olduğu belirlenmiştir.⁷ Tüm bu sonuçlar diğer ülkelerle kıyaslandığında, Türkiye'de orta düzey ya da orta düzeyin altında yaşam doyumu algısının olduğunu göstermektedir. Kolombiya gibi ülkelerin düşük gelir düzeyi, suç oranı vb. etmenlere rağmen yüksek bir mutluluk oranına sahip olması mutluluğun kültürler arasındaki varyans değişikliğine ilişkin önemli bir örnek olarak alan yazında dikkat çekmektedir.

Mutluluğa ilişkin kültürler arası çalışmaların genellikle mutluluğu ölçme ve mutluluk düzeylerini kıyaslama temelinde yapıldığı görülmektedir. Mutluluğu oluşturan uyum, umut gibi soyut faktörlerin ölçüm ve değerlendirme zorluğu nedeniyle üzerinde çok durulmamaktadır. Genellikle bireyin bilişsel değerlendirmeleri çalışmalarda kullanılmakta, du-

⁵ TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2013.

⁶ R. Veenhoven, *Average Happiness in 148 Nations 2000-2009*, World Database of Happiness, Rank Report 2009-1d. http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/nat_fp.php, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2009.

⁷ *Legatum Prosperity Index*, (2012), <http://www.prosperity.com/>, Erişim Tarihi: 1 Nisan 2013.

yuşsal değerlendirmeler ihmal edilmektedir. Türkülerin incelenmesi halkın hem duygu hem de düşüncelerini ortaya koymasından önemlidir.

Bu yüzyılın başında olumlu psikoloji paradigmasının ortaya çıkışı mutluluk kavramının bilimsel temelini güçlendirmiştir. Bu alana göre, psikolojinin bütüncül bir bilim olması için, bireylerin birbirinden farklı olan acı ve mutluluğunu içermesi gerekmektedir.⁸ Hümanistik yaklaşım toplumla çatışmaya girmeden ve kendi benliğini toplum içinde eritmeden kendi duygu ve gereksinimlerini tanıma ve gizil güçlerini gerçekleştirme olarak tanımlanmaktadır.⁹ Olumlu psikoloji paradigması hümanistik yaklaşım temelinde, bireyin yaşamını neyin daha değerli yaptığına ilişkin kuram ve araştırmalara dayanmaktadır.¹⁰ Kuram psikoloji biliminin artık hastalığı tedavi etme yaklaşımı yanında bireyleri daha mutlu etmenin yollarını araması gerektiğini savunmaktadır.

Mutluluğa ilişkin bilimsel çalışmaların temel hedefi, bireyin mutluluğunu oluşturan etmenlerin ve mekanizmanın belirlenerek bireyin mutluluğunun sağlanması ve yükseltilmesidir. Mutluluğu artıran stratejilerin olumlu sonuçlar vermesi alana olan ilgiyi artırmıştır. Bu stratejiler bireyin kendisini tanıması, gizil güçlerini ortaya çıkarması ve kullanması, bireyin güçlendirilmesi, anlamlı işlere yönlendirilmesine dayanmaktadır. Mutluluk, çoğunlukla öznel iyi olma, yaşam doyumu ve yaşam kalitesi kavramlarıyla aynı anlamda kullanılmaktadır.¹¹⁻¹² Mutluluk kavramı yaşamı olumlu değerlendirme tutumu¹³ ya da olumlu ve olumsuz duyguların karşılaştırılmasına ilişkin karar süreci olarak da tanımlanmaktadır.¹⁴⁻¹⁵ Mutluluk ve öznel iyi olma kavramları bireyin yaşamına ilişkin hem bilişsel hem de duyuşsal değerlendirmelerini dikkate almaktadır. Mutluluğun bilişsel bileşeni yaşam doyumu, duyuşsal bileşeni ise hedonik düzeyde haz, duygular, hisler ve ruh halidir.¹⁶ Duyuşsal bileşen mutluluğun yalnızca bir kısmını oluşturmasına rağmen genellikle halk

⁸ M. E. P. Seligman - T. A. Steen - N. Park - C. Peterson, "Positive Psychology Progress: Empirical Validation of Interventions", *American Psychologist*, 60 (5), s. 410-421, 2005.

⁹ Y. Kuzgun, "Kendini Gerçekleştirme", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 167-178, 1982.

¹⁰ M. E. P. Seligman - T. A. Steen - N. Park - C. Peterson, *a.g.e.*, s. 410-411, 2005.

¹¹ E. Diener, "Assesing Subjective Well-Being: Progress and Opportunities", *Social Indicators Research*, Sayı: 31, s. 103-157, 1994.

¹² M. E. P. Seligman, *Gerçek Mutluluk, Kalıcı Doyum Potansiyelinizi Geliştirmek İçin Yeni Olumlu Psikolojinin Kullanılması*, HYB, Ankara 2007.

¹³ M. W. Martin, "Paradoxes of Happiness", *Journal of Happiness Studies*, Sayı: 9, s. 171-184, DOI: 10.1007/s10902-007-9056-3, 2007.

¹⁴ E. Diener, Subjective Well-Being, *Psychological Bulletin*, 95, s. 542-575, 1984.

¹⁵ E. Şimşek, *Örgütsel İletişim ve Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkileri*, Anadolu Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 14, Eskişehir 2011.

¹⁶ E. Diener, *a.g.e.*, s. 103-157; Carmel L. Proctor - P. Alex Linley ve John Maltby, "Youth Life Satisfaction: A Review of The Literature", *Journal of Happiness Studies*, 10:583-630, DOI 10.1007/s10902-008-9110-9, 2008.

arasında en çok ifade edildiği biçimdir. Ayrıca, mutluluk öznel ve nesnel boyutlarda da değerlendirilmektedir. Öznel boyut bireyin mutluluğuna ilişkin görüşlerini içerirken nesnel boyut daha çok mutluluğun dış çevre ile ilişkili olan etmenlerini içermektedir.¹⁷

Mutluluğun yapısına ilişkin yapılan çalışmalar ve geliştirilen kuramların ortak sonucu olarak genetik olarak belirlenmiş mutluluk derecesinin %50, çevresel faktörlerin %10 ve mutlulukla ilgili etkinliklerin %40 etkisi bulunduğu belirlenmiştir. Belirlenmiş mutluluk alanı çoğunlukla kalıtımla belirlenmiş kişiliğe,¹⁸⁻¹⁹ yaşam koşulları genellikle para, evlilik, eğitim gibi nesnel koşullara,²⁰ istemli denetim alanı ise nesnel koşullar ve kişilik dışında kalan bireyin kontrol edebileceği alana işaret etmektedir. Mutluluğun soyut ve geniş bir kavram olması disiplinler arası çalışmayı gerektirmektedir. Ekonomi, iletişim, psikoloji, sosyal psikoloji, din, felsefe, sağlık, yönetim ve pazarlama gibi pek çok alanda mutluluk değerlendirmeleri yapılmaktadır.²¹

Henüz tam olarak açıklanamayan mutluluk mekanizmasının anlaşılmasında kültürümüzün önemli rolü olduğu kuşkusuzdur. Çünkü bireyler kültür aracılığıyla mutluluğa ya da mutsuzluğa yönelik değerler, inançlar, duygular, düşünceler, standartlar, şemalar, yargılar vb. geliştirmektedir. Yaşam olaylarını değerlendirme ve yorumlama anlamına da gelen mutluluk biçimimiz sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde davranışsal, bireysel ve çevresel belirleyiciler birbiriyle yoğun etkileşimde olup çevresel etmenlerin rolü sosyal öğrenmede pekiştirilmektedir.²² Diğer bir ifade ile mutluluk, çevre ve kültürle de yoğun biçimde etkileşimdedir. O hâlde kültürümüzün analizi, bireylerin davranışları ve bireysel özelliklerinin değerlendirilmesi yanında mutluluk mekanizmasının açıklanmasındaki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Kültür, çevresel olaylara karşı geliştiren duyuşsal ve bilişsel tepki ve değerlendirmelerde biçimlendirici role sahiptir.²³ Kültürün bireylere etkisi en çok değerler aracılığıyla olmaktadır. Kültür, TDK²⁴ sözlüğün-

¹⁷ B. Brülde, "Happiness and The Good Life Introduction and Conceptual Framework", *Journal of Happiness Studies*, 8, s. 1-14, 2007; E. Şimşek, *a.g.e.*, s. 27.

¹⁸ K. DeNeve - H. Cooper, "The Happy Personality: A Meta Analysis of 143 Personality Traits And Subjective Well Being", *Psychological Bulletin*, 124(2), s. 197-229, 1998.

¹⁹ E. Diener - E. Suh, "Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicator", *Social Indicators Research*, 40, s. 189-216, 1997.

²⁰ M. E. P. Seligman, *a.g.e.*, s. 51.

²¹ J. M. Sirgy - A. C. Michalos - A. Ferris - R. Easterlin - D. Patrick - W. Pavot, "The Quality of Life (Qol) Research Movement: Past, Present, And Future", *Social Indicators Research*, 76, s. 343-466, 2006; E. Şimşek, *a.g.e.*, s. 4.

²² E. Şimşek, "Kamuoyu Oluşturma Kuramı Çerçevesinde Medyadaki Vatandaş Tepkilerinin Değerlendirilmesi", içinde (Ed. Ö. Özer), *Haberin Doğası: Gazetecilikte İdealler ve Sorunlar*, s. 147-219, 2012.

²³ C. K. Prieto - E. Diener - M. Tamir - C. Scollon - M. Diener, "Integrating The Diverse Definitions of Happiness: A Time-Sequental Framework of Subjective Well-Being", *Journal of Happiness Studies*, 6, s. 261-300, 2005.

²⁴ TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2013.

de, “*tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü ve bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü*” olarak tanımlanmaktadır. TDK’nin ikinci tanımında da vurgulandığı üzere, kültürün önemli göstergelerinden birisi de halk kültürüdür. Halk kültürleri toplumsal değer, yargı, inanç ve düşüncenin oluşturulması, beslenmesi ve diğer kuşaklara aktarılması yoluyla toplumsal yaşamın sürdürülmesinde önemli bir işleve sahiptir. Kaya²⁵ ve Can²⁶ türkülerin halkın ruh halini, neşesini, zevkini, inancını ve deneyimlediği olayları yansıttığını belirtmektedir. Bekki²⁷ ise türkülerin halkın durum ve fikir ve hissiyatını tüm yönleriyle aktaran ürünler olarak tanımlamaktadır.

Halk kültürünün en önemli yansımalarından birisi halk türküleridir. Tan²⁸ halk kavramının ortak sosyal ve kültürel özelliklere işaret ettiğini belirtmektedir. Bir olgu ya da kültürel ürünün halka ait olmasını ise sözlü geleneğe dayalı olması, nesilden nesile, toplumdan topluma geçerek yayılmış olması, dinamik, durmadan yeni ürünler doğuran bir yapıya sahip olması ve içinde bulunduğu şartlara karşı kendisini sürdürmesine bağlanmaktadır. Türkü terimi Türk sözcüğüne nispet eki eklenmesiyle oluşmuş olup²⁹ Türk’e özgü anlamına gelen sözcük kökeniyle bile kültürel bir miras olduğunu göstermektedir. Türkü, ezgiyle söylenen halk şiiri olarak da tanımlanmaktadır. Türküler kısa bir zamanda anonimlik özelliği kazanmış ya da bir saz şairinin söylediği parçanın sonradan türkü adı verilmesiyle oluşmaktadır. Türk halk müziğine ilişkin ilk çalışmalar 1900’lü yıllarda başlamış ve uzun bir dönem yalnızca derleme çalışmaları şeklinde yapılmış olup 1980’li yıllardan itibaren türkülere ilişkin yapılan çalışmalar çeşitlenmiştir.³⁰ Neşet Ertaş türküyü “*halk dili*” olarak tanımlamış, “*halkın dilinden alınması, söylenmesi ile özü, toprağı ve kokusunun halkla aynı olması*” durumunda türkünün olabileceğini belirtmiştir.³¹ Türküler; ezgi, ritim, tür, biçim ve konuları açısından sınıflandırılmaktadır. Her ne kadar bu sınıflandırmalar birbiriyle ilişkili olsa da bu çalışmanın amacı türkü sözlerinin içeriğini çözümlemek olduğundan türkülerin daha çok konularına ilişkin sınıflandırmalar üzerinde durulmaktadır. Akgün³² “*Kırşehir Türkülerinde İnsan*” isimli yüksek li-

²⁵ D. Kaya, *Anonim Halk Şiiri*, Akçam Yayınları, s. 25, Ankara 1999.

²⁶ Z. Can, *Türkülerde Sevgili Kavramı*, Muğla Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 1-2, Muğla 2010.

²⁷ S. Bekki, *Sivas Türküleri (1): Baş Yastıkta Göz Yolda*, Sivas Kitaplığı Dizisi, s. 26-27, İstanbul 2004.

²⁸ N. Tan, “Folklor (Halk Bilimi): Genel Bilgiler”, *Türk Kültürü*, Ankara 1997.

²⁹ N. Gözaydın, “Anonim Halk Şiiri Üzerine”, *Halk Şiiri (Türk Dili Türk Şiir Özel Sayısı)*, 3, s. 445-450, 1989.

³⁰ D. Akgün, *a.g.e.*, s. 21.

³¹ H. Akman, *a.g.e.*, s. 229.

³² D. Akgün, *a.g.e.*, s. 31-40.

sans tezi çalışmasında Dizdaroğlu,³³ Boratav³⁴ ve Kaya³⁵ tarafından yapılan türkü konu sınıflandırmasına yer vermiştir. Buna göre Dizdaroğlu'nun konu sınıflaması; ninniler ve çocuk, doğa, aşk, kahramanlık, askerlik, tören, iş, eşkiya, acıklı olaylar, güldürücü, karşılıklı, oyun ve ölüm türküleridir. Boratav'ın konu sınıflaması, lirik (ninni, aşk, gurbet, askerlik, hapisane, ağıtlar, duygular), taşlama, yergi ve güldürü, anlatı (efsane, birey ya da bölgeler), iş, tören (bayram, düğün, dini tören, ağıt), oyun ve dans (çocuk, büyük) türküleridir. Akgün ise türkü konularını tabiat, aşk, kına, halk oyunları, hayvanlar, gurbet ve hasretlik, eşkiya, ağıt, mizah, yergi, öğretici ve öğüt verici ve kişiler üzerine söylenmiş türküler olarak ayırmıştır.

Türkülerin konularına bakıldığında hem önemli yaşam olaylarını, hem de acı ve mutluluğu kapsadığı görülmektedir. Türkülerde vurgulanan konular, yaşamda neye önem verildiği bağlamında yaşamın anlamı hakkında da ipucu sunmaktadır. Yaşam doyumu ve mutluluk sınıflandırması açısından incelendiğinde, alanyazında özellikle aile ve arkadaşlarla ilişkiler, maddi iyi olma, sağlık, üretkenlik, yakınlık, güvenlik, toplum ve duygusal iyi olma, iş temel yaşam alanlarının mutlulukla ilişkisi araştırılmış olup bu alanların %68 ile %83 arasında bir oranla tüm yaşam alanlarını kapsadığı belirlenmiştir.³⁶ Türkü konularıyla, yaşam doyumu alanları arasındaki yüksek ortaklaşma türkülerin yaşamın bütününe ilişkin önemli bir veri kaynağı olduğunu göstermektedir.

3. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Önemi ve Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı kültürel bir iletişim biçimi olan Neşet Ertaş türkülerindeki üzüntü ve mutluluk kodları yoluyla Türk kültürüne ilişkin algılamaları ve parametreleri araştırmaktır. Olumlu psikoloji paradigması kapsamında türkü sözleri üzüntü ve mutluluk temel başlıklarında kodlanacak ve mutluluğa ve üzüntüye ilişkin temel şemalar ve yaşamın anlamına ilişkin görüşler ortaya çıkarılacaktır. Bu amaca ulaşmak için Neşet Ertaş türkülerini örnekleminde aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Tematik olarak türkülerde mutluluk ve üzüntü frekansları nasıl dağılmaktadır?
2. Türkülerde mutluluk ve üzüntü kodları öznel boyutta mı, nesnel boyutta mı işlenmektedir?

³³ H. Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler*, Türk Dil Kurumu, s. 107, Ankara 1969.

³⁴ P. N. Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Folklor ve Edebiyat*, 2. Cilt, Adam, s. 150-151, İstanbul 1982.

³⁵ D. Kaya, *Anonim Halk Şiiri*, Akçam Yayınları, s. 245, Ankara 1999.

³⁶ M. R. Hagerty - R. A. Cummins - A. L. Ferriss - K. Land - A. C. Michalos - M. Peterson - A. Sharpe - J. Sirgy - J. Vogel, "Quality of Life Indexes for National Policy: Review and Agenda for Research", *Social Indicators Research*, 55, s. 1-96, 2001.

3. Mutluluk ve üzüntünün yapısına ilişkin bireysel ve çevresel faktörlere nasıl vurgu yapılmaktadır?
4. Yaşamın anlamı nasıl ifade edilmektedir?
5. Evrensel olarak mutluluğun kaynağı olarak kabul edilen erdemler³⁷ türküler nasıl işlenmiştir?
6. Neşet Ertaş felsefesinde “*yâr*” / “*sevgili*” nasıl betimlenmektedir?

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Önemi

Çalışmanın evreni, Neşet Ertaş türkülerinin tamamı olup çalışmanın tüm evreni kapsaması hedeflenmiştir. Neşet Ertaş'ın Kalan Müzik³⁸ tarafından yeniden derlenip yayımlanmış 17 adet albümünden 212 adet türkü baz alınarak 8 adeti tekrar olduğu için çıkarılmış ve 204 adet türkü sözü analiz edilmiştir. Çalışmanın örneklem bağlamındaki kısıtı Neşet Ertaş'ın bile kendi türkülerinin sayısını tam olarak bilememesidir.³⁹ Neşet Ertaş bir ifadesinde babası Muharrem Ertaş'a ithafen, “*Sen neden türkü üretmiyorsun?*” diye sormakta, Muharrem Ertaş ise “*Ozanlar birbirinin devamıdır, eğer benim demek istediğimi benden önce bir ozanımız aynı duyguyla söylemişse bu bizim için bir mirastır, o türküyü havalandırırım...*” şeklinde yanıt vermektedir. Neşet Ertaş da babasının bu öğüdünü düstur alarak kendi üretmiş olduğu türkülerine sahiplenmemiş ancak, kendine özgü yorumu ile türkülerini yeni bir forma büründürmüş ve yeni bir kimlik kazandırmıştır. Türkülerini öylesine sahiplenmemiştir ki, yakın dostu sanatçı-araştırmacı Bayram Bilge Tokel bu durumu Ertaş'ın mahlası olan “*Garip*” ifadesini kullanırken bunun bir mahlas mı, isim mi veya sıfat mı olduğunu ayırmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir.⁴⁰ Ayrıca Ertaş, kendisine ait olan her türküsünde de “*Garip*” mahlasını kullanmamıştır. Bu bağlamda Neşet Ertaş'ın albümlerindeki tüm türküler kaynak kişinin kim olduğu dikkate alınmaksızın Neşet Ertaş'ın duygularıyla örtüştüğünden Neşet Ertaş'ın görüşlerini yansıttığı kabul edilmiştir. Türkü sözlerinin belirlenmesi ve sınıflandırılmasında kaynakçada belirtilen Kalan Müzik web sitesi arşivi temel olmak üzere, çeşitli web siteleri ve Neşet Ertaş hakkında yazılmış kitaplar referans alınmıştır.⁴¹⁻⁴²⁻⁴³

Neşet Ertaş türkülerini, yüzyıllardan beri süregelen ve halk tarafından benimsenen türkü geleneğinin en yakın zamanlı örneklerindedir. Söyle-

³⁷ M. E. P. Seligman, *a.g.e.*, s. 147, s. 156-179.

³⁸ <http://www.kalan.com/>, Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2013.

³⁹ H. Y. Yamak, *Neşet Ertaş'ın Hayatı ve Eserleri*, Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003.

⁴⁰ B. B. Tokel, *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu Açılış Konuşması*, Kırşehir, 13-14 May. 2013.

⁴¹ Bkz. kaynakçada belirtilen web siteleri.

⁴² E. Parlak, *Garip Bülbül Neşet Ertaş: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Demos, Cilt: 2, s. 233-580, İstanbul 2013.

⁴³ B. B. Tokel, *Neşet Ertaş Kitabı*, Akçağ, s. 273-306, Ankara 1999.

nen bir eserin türkü olabilmesi için belirli şartları barındırması gerekmektedir. Bunlardan birisi anonimlik olup Neşet Ertaş türküleri halk tarafından o kadar çok benimsenmiştir ki daha yaşarken türküler neredeyse anonimleşmiştir. Bu durum türkülerde sunulan değer, görüş, fikir, duyguların halk tarafından benimsendiği ya da başka bir deyişle halkın duygularının, düşüncelerinin yaşamı değerlendirme biçimlerinin türkülerde yoğun olarak yer bulduğuyla açıklanabilir.

Neşet Ertaş türküleri genel olarak kaynağı belli olan diğer bir ifadeyle anonim olmamış türkülerdir. Aynı zamanda anonim türkülerin yaygınlaşma ve kabul edilme özelliklerini barındırmaktadır. Her ne kadar bu türkülerin Neşet Ertaş'ın bireysel felsefesini yansıttığı söylenebilir ise de aileden gelen aşıklik geleneği bu türkülerin kültürün geçmişten şimdiye ve geleceğe akış geleneğini devam ettirdiği söylenebilir. Neşet Ertaş'ın çok özel bir yetenek olarak geçmiş türkülerin de kendi deyimiyle "*havalandırılması*" sağlar. Neşet Ertaş bir antika ustası gibi unutulmuş türkülerin de elden geçirecek yeniden işlerlik kazandırmaktadır. Bu durum türkülerde dinamizm katması, geçmişle şimdiyi uyumlaştırabilmesi yeteneğini göstermektedir.⁴⁴

Neşet Ertaş kültürel bir elçidir. Halkın duygu, düşünce, değerlerini, yaşamış önemli olayları geçmişten geleceğe her daim şimdi aktaran bir köprüdür. Bu bağlamda, Ertaş'ın türkü sözlerinin Türk kültürüne ilişkin zengin birikimleri barındırdığı açıktır. Yalnızca Türkiye'de değil dünyadaki en önemli ve üretken aşıklardan birisi olan Neşet Ertaş türkülerinin içeriğine ilişkin çalışmaların sayısının az olması önemli bir eksikliklerdir. Bu çalışmada türkülerin sözleri ve konuları bağlamında kodlaması yapılmış olup, Türk kültürüne ilişkin mutluluk ve üzüntü parametrelerine ilişkin benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır.

3.3. Araştırma Yöntemi

Araştırmada nicel ve nitel modelin bir arada kullanıldığı karma model kullanılmıştır. Neşet Ertaş'ın biyografilerinde⁴⁵ belirtilen görüşleri ile diğer nitel ve nicel bulgular eşleştirilerek tartışılmıştır. Türkülerin çözümlenmesinde tekil tarama modeli kullanılmıştır. Alanyazında durum çalışması olarak da adlandırılan tekil tarama modeli; belirli bir olguya, olaya, kuruma ya da bireye ait günümüzdeki ya da geçmişteki verilerin tamamının gözden geçirilmesi anlayışına dayanmaktadır. Böylece, araştırılan olguya ilişkin dağınık verilerin toparlanıp, sınıflandırılması, düzenlenmesi ve çözümlenmesi olanaklı hale gelmektedir.⁴⁶ Belge tarama ve içerik çözümlemesi de kullanılan yöntemlerdendir. Araştırmada türkü sözleri kültürel bir iletişim aracı olarak mutluluk bağlamında incelendiğinden nitel yöntemin de kullanılması kaçınılmazdır. Nitel araştırmada araştırmacıların rolünün belirlenmesi ve araştırma sürecinin ayrıntılı olarak paylaşılması önemlidir.

⁴⁴ E. Parlak, *a.g.e.*, Cilt: 2, s. 86-91, 2013.

⁴⁵ H. Akman, *a.g.e.*, s. 3-31; E. Parlak, *a.g.e.*, Cilt: 2, s. 3-106, 2013.

⁴⁶ E. Şimşek, *a.g.e.*, s. 171, 2012.

İçerik çözümlemesinde betimleme, çözümleme ve yorumlama aşamaları temel alınmıştır. Betimleme aşamasında ne söylendiğine odaklanılmıştır. Temel duygu ve düşünceler belirlenmeye çalışılmıştır. Çözümleme aşamasında türkü sözlerinden oluşan veri setinden kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla mutluluğa ve mutsuzluğa ilişkin ana temalar belirlenmiş ve temalar arasındaki anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Açıklayıcı olduğu düşünülen söz öbekleri paylaşılmıştır. Yorumlama aşamasında ise söz konusu bulgulara ilişkin değerlendirmeler Neşet Ertaş biyografileriyle karşılaştırılarak yapılmış, türkülerin sözlerinin ne ölçüde toplumun genel kanaatlerini yansıttığına ilişkin tartışmalar alanyazın bulgularıyla ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Öncelikle tüm türkü sözleri araştırmacılar tarafından iki kez okunmuştur. Daha sonra tüm türkü sözlerinin yansıttığı temel temalar belirlenmiş ve türküler teker teker mutluluk ve mutsuzluk boyutunda sınıflandırılmıştır. İçerik çözümlemesinde, türkülerin mutluluk ve mutsuzluk temalarının ve kodlarının belirlenmesi ve sınıflandırılması (örneğin sevgiliden ayrılma ya da kavuşma), mutluluk ve mutsuzluğa ilişkin anahtar kelimelerin (örneğin dağ, kar, gurbet, bahar, aşk) ve hangi sıklıkta kullanıldığının belirlenmesi ile sayısal veriler elde edilmiş ve belli bir bütünlük içinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda yaşamın anlamına ilişkin temel felsefenin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. İkinci bir sınıflandırma ölçütü türkü sözlerinde belirtilen temel temanın öznel ya da nesnel olmasıdır. Diğer bir kodlama ise mutluluk, mutsuzluğa ilişkin kullanılan temel anahtar kelimelerin belirlenmesidir. Söz konusu anahtar kelimeler ile veriler tekrar gözden geçirilmiştir. Tümevarımcı bir yaklaşımla kodlardan mutluluğa ve yaşamın anlamına ilişkin genel kanılar elde edilmeye çalışılmıştır. Tüm türkü sözlerinin kod anahtarlarına göre sınıflandırılması ikinci araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir. Ardından, birbiriyle ilişkisi olan anahtar kelimeler gruplanmış ve belirli temalar altında toplanmıştır. Araştırmacıların doktora eğitimine sahip, nicel ve nitel araştırma yöntemleri konusunda eğitilmiş olması ve aralarındaki yüksek düzeydeki (%92) uzlaşma ile kodlayıcılar arasında güvenilirlik sağlanmıştır.

4. Araştırmanın Bulguları

4.1. Neşet Ertaş Türkülerinin Genel İçerik Analizi ve Frekans Dağılımları

Neşet Ertaş'ı anlayabilmek ve mesajını özümseyebilmek için öncelikle türkülerinde sıklıkla geçen mutluluğa ve üzüntüye ilişkin anahtar kelimeler (kodlar) ile bunların frekansları, öznel veya nesnel olma durumları belirlenmiştir.

Neşet Ertaş'ın tüm türkülerinde ortak olan ana temalar şöyle belirlenmiş olup ortak ana temalar şunlardır: Yâre sitem, kavuşamama, üzüntü,

baht, kötü kader, yâr ve anaya övgü, yâr ile yakınlaşma talebi, yâre kavuşma isteği, yâri çağırma, yârdan ayrılık, vefasızlık, yâre övgü, yâre özlem, yâri çağırma, yârin özellikleri, yârin betimlenmesi, sevdiğini söyleyememe, bahtı karalık kendini suçlama, yâri arama, yâri bulamama, yârin güzelliğinin betimlenmesi, yârin kıskanılması, sakınılması, ayrılık, askerlik, hasretlik, sevginin ve yârin önemi, sevdiğinin evlenmesi, maddiyatın önemsizliği, ayrılık, yâr ile kavuşma, umutsuz aşk, fakirlik, gariplik, sınıf farklılığı, dünyadan beklentilerini alamamak, ölüm, mutsuzluk, kalp kırmamak, incitmek, erdemlilik, ibadet, şükür, kavuşamama, yalan dünya ölüm, dünya malı, dost muhabbeti, inanç, yârden ayrılık, aradığı yâri bulmak, yuva kurmak, dertleri paylaşmak, kendi kıymetini bilmek, insanlığın ve kadınların önemi anlamı, ana ve yârin kıymeti, aklını kullanma ve sorgulama, toplumsal değerlerle bireysel değerlerin çelişmesi, toplum baskısı, insanların eşitliği, ikilikten kurtulma, ekonomik zenginlik, sınıf farklılığına sitem, sevdiğin her daim güzel olması, fiziksel özelliklerden bağımsızlık, yâre verilen değer, ayrılık ve gurbet acısı.

Neşet Ertaş türkülerinde sıklıkla geçen mutluluğa ve üzüntüye ilişkin anahtar kelimeler belirlenmiştir. Yâr mutluluğun ya da mutsuzluğun en önemli belirleyicisidir. Toplam 409 kez yâr sözcüğü geçmektedir. 285 kez gel, 199 kez gön(ü)l, 139 kez gül(mek, ememek), 107 kez aşk, 88 kez güzel, 53 kez kaş, 37 kez gizli, 35 kez sar(mak, ılmak), 28 kez Leyla, 25 kez saç, 21 kez sabr(eylemek, ır), 18 kez bahç(e, a), 16 kez sevda, 10 kez bahar, 3 kez gonca kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimelerden yola çıkılarak Ertaş'ın mutluluğu; saç, kaş, gülüşü ve bakışı güzel olan, âşık olduğu yârine, mutluluk mevsimi olarak gördüğü baharda, bahçede, gizlice sarılabilmek, gülebilmek ve gönlünün istediğini yerine getirmekle mümkün olmaktadır.

Mutsuzlukla özdeşleştirilen kelimeler ve kullanım frekansları ise şu şekildedir: 132 kez yan (mak, dım), 95 kez dünya, 92 kez güz, 86 kez ağla (mak), 75 kez gari (p, b), 69 kez dert, 65 kez ayrı (lık), 52 kez derman, 52 kez yara, 49 kez sine, 40 kez dağ, 27 kez gurbet, 23 kez naz, 20 kez bağ(ı)r, 18 kez mecnun, 17 kez çöl, 14 kez acı, 11 kez felek, 10 kez yak (mak), 9 kez ayırmak, 9 kez kış, 9 kez zehir, 8 kez hasret, 7 kez karlı, 7 kez kader, 6 kez baht, 5 kez yalan. Bu bağlamda Ertaş'ın mutsuzluğu; güz ve kış mevsimiyle özdeşleşmekte, dünyada garip ve dertli olmak, karlı dağların, kara bahtın ve feleğin yârdan ayrı düşürmesi, çölde bir mecnun gibi dolaşıp derman bulamamak, ağlamak ve yanmak şeklinde özetlenebilir.

Türkülerde genellikle yâr ile olan ilişkiler işlenmiş olsa da siyaset ve politik konular hariç felsefi, psikolojik, ekonomik, sosyal ve dinî pek çok çeşit tema içeren türküler de olduğu görülmektedir. Ancak yaygın olarak türkülerinde sevgi ve aşk temasının içinde yaşamın tüm yönlerinin inceliklerle işlendiği açıktır. Bu durum, Neşet Ertaş'ı yalnızca aşk türkülerini söyleyen bir "garip" olmaktan çıkarmakta, evrensellik düzeyine yükseltmektedir.

4.2. Neşet Ertaş Türkülerinde Mutluluk Temasının Analizi⁴⁷

Ertaş, engin bir gönül insanı olarak duygularını ve çevresini aklıyla çözümlenmektedir. Dolayısıyla, hem içsel hem de dışsal öğelerin türkülerinde işlenmesi kaçınılmazdır. Türkülerin içerik analizi neticesinde belirlenen mutluluk kodları, mutluluk grupları ve bunların öznel veya nesnel olma durumlarına göre 68 adet türküsünde “*mutluluk*” ifadesi görülmüştür. Bunlardan sadece 19 adet türkü “*öznel mutluluk*” kategorisinde olup kalan 31 adet türkü “*nesnel mutluluk*” ve 18 adet türkü ise “*hem öznel hem nesnel mutluluk*” kategorisinde değerlendirilmiştir. Öznel mutluluk kategorisinde bu kadar az türkünün bulunması Neşet Ertaş’ın gönül zenginliği ile kendi benliğinden arınmış bir felsefenin sahibi olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Yalnızca 68 türkünün mutluluk bağlamında sınıflandırılması, mutluluktan daha çok mutsuzluğun halk yaşamında yaygın olabileceğine ilişkin bir işarettir. Ülkelerin mutluluk sıralamasında Türkiye’nin Mutluluk Veritabanı’nda 148 ülke arasında 74-77 aralığı⁴⁸ ve Legatum Refah Endeksi’nde 2012 yılı verilerine göre 142 ülke arasında 89. sırada olması⁴⁹ genel olarak mutlu olmadığını destekleyen verilerdir.

Neşet Ertaş türkülerine dayanarak bizi nelerin mutlu ettiğine ilişkin en önemli üst boyutun yâr ile olan ilişkiler (yârin çağırması, yâr ile yakınlaşma, yârin derman olması, yâri çağırma, yâre değer verme) olduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak şu türkü sözleri verilebilir:

“Durmayıp sevdiğim gelesin demiş-seni saran oğlan neylesin malı / anca sen melhem olun - göynümün yarasına / başka tabip istemem - başka doktor istemem / sensin derdime çare - gel derdimin dermanını ver bugün bayram olsun - emsalin dünyada yoktur bulunmaz - cemalin güneşe benzer, yüzün ay gibi - gülüşün gülden güzel sevdim gönülden güzel ...”

Neşet Ertaş’ın yârin yanına gitmeyi ya da yârin yanına gelmesini istemesi mutluluğa ilişkin duygu ve düşüncelerinin önemli bir bölümünü içermektedir: “*Kadın erkek birbirini tamamlar. İki baş iki gövde ama birbirini tamamlar. Dünya bu iki yarımın birleşmesinin dışında kalır. Nereye giderse gitsin, kişi bu yarımını arar. Bulursa mutlu, bulamazsa mutsuz olur.*”⁵⁰ söylemi söz konusu yâr boyutunun Neşet Ertaş tarafından açıkça mutluluğun kaynağı olarak yorumlanmasıdır. Nitekim yârdan ayrılığın mutsuzluğun en önemli nedeni olduğunu türkülerinde açıkça belirtmektedir.

⁴⁷ Çalışmanın bütününde ifade edilen türkü sözleri geçişleri aynı türkü içinde “/” işaretiyle, farklı türkü sözlerine geçişte ise “-” işaretleri ile ayrılmıştır.

⁴⁸ R. Veenhoven, *a.g.e.*, 2009, (web kaynağı).

⁴⁹ Legatum Prosperity Index, <http://www.prosperity.com/>, Erişim Tarihi: 1 Nisan 2013.

⁵⁰ H. Akman, *a.g.e.*, s. 157.

Yâr ile ilişkilerde dikkat çeken nokta pek çok kez gizliliğin vurgulanmasıdır:

“Cilvelice nazlıca hem sazlıca sözlüce, yâr gizlice gizlice, gel yanıma, aman eller duymasın sakın eller görmesin - geldi geçti bilmem kimin gelini, sorsam öldürürler sormasam öldüm, dedi gel yanına haber veriyim, varsam öldürürler varmasam öldüm - horozlar ötmeden güneş ışmadan uyan uyan / kimseler görmeden usul usul bana gel” ya da “korkarım adını yâr demem ellere, düşersin dillere yâr diller incinir.”

ifadeleri yâr ile ilişkide deneyimlenen toplum baskısına örnek verilebilir. Gizlilik ögesi üzüntü sınıflamasında da ortaya çıkmaktadır. Romantik ilişkilerdeki bu baskının toplumda mutsuzluk yarattığı düşünülmektedir.

Mutsuz insanların sosyal ve romantik ilişkileri konusunda yeterince doyum sağlayamadıkları⁵¹ bilinmekte olup yakın ilişkilerin varlığı kadar bu ilişkilerin kalitesi de mutluluk ve doyumla ilişkilidir.⁵² Neşet Ertaş İstanbul'a ilk geldiği günleri anlatırken: *“Maalesef en büyük yoksulluk on dandı. Köylerimizde insanlar birbiriyle göz göze gelince saatlerce bakışır- dı. Bakıyordum, hiç birbirinin yüzüne bakan, gözüne bakan hiç kimseyi bulamamıştım”*⁵³ ya da *“insan birbirinin gölünü bilerek bir laf söylese gön- lü ferahlar, içinde ne var ne yok hepsi geçer gider”*⁵⁴ sözleriyle ilişkilerin ve iletişimin kalitesinin mutluluğa etkisine vurgu yapmaktadır. Çoğunlukla türkü sözlerinde de;

“Senin galbin benim galbim, sana malumdur benim halim”; “Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez”; “Tatlı dile güler yüze doyulur mu, aşk- kınan bakışan göze doyulur mu”; “Hoyrat olan dil kıymetini bilemez, kargayı başına koyup âleme, karga olan gül kıymeti bilemez”; “Gül benizli, fidan boylum, hoş sohbetlim tatlı huylum”; “Öz gönülden yâ- rin olan, halden bilip gönlüm alan, şu benim derdimden bilen” ya da “Ben ağlarsam ağlayıp gülersem gülen, bütün dertlerimi anlayıp gön- lümü bilen, sanki kalbimi bilerek yüzüme gülen.”

ifadeleri yâr ile bireylerarası iletişimde samimiyet, güleryüz, empati, aşk, anlayış, incelik, zarafet, beden dili gibi öğelerin altını çizmektedir.

Mutluluğa ilişkin türkülerdeki diğer boyutlar ve ilgili türkü sözleri; bayram (*mübarek günlerde dal bayram eder*), cesaret (*biz kelleyi verenler- deniz / belimizde kılıcımız kirmani*), kahramanlık (*bir garip aşığım kendi halımda / adımız söylendi dünya dilinde / Girne, Magosa şimdi Türk'ün elinde / mertliğin gününü gördü Türkiye'm*), şükür (*hoş görsün bizi yara-*

⁵¹ E. Şimşek, *a.g.e.*, s. 4, 2011.

⁵² M. Demir, “Close Relationships and Happiness Among Emerging Adults”, *Journal of Happiness Studies*, Vol. 11, (3), s. 293-313, DOI 10.1007/s10902-009-9141-x, 2010.

⁵³ H. Akman, *a.g.e.*, s. 85.

⁵⁴ H. Akman, *a.g.e.*, s. 55.

dan O yokları var edene / gerçek halın sır edene / şükredelim yaradana), evlilik (kına mı yaktın eline / geldin gelinlik çağına / işte sana düğün dernek / vursun davul çalsın zurna), umut (bilirim canların yapısı haktır / başka yerde derdin dermanı yoktur / her türlü seyreden bakışlar çoktur / dosta dostça bakan gözü beklerim), sabır ve inanç (sabreyle gönül sabırsız olma / cümleyi gönlüne yâr eden vardır / darda kaldım diye umutsuz olma / yok iken dünyayı var eden vardır), kendini tanıma ve bilme, kendi ile barışık olma (tabiatım kurusun / bakarım güzellere), aklını kullanma (âdem olup şu dünyaya gelenler / hayvanı görünce ibret almalı), haz (haydi yüküm şaraptır benim / bu yıl böyle giderse amman / haydi kalk gidelim kızlara vay), aileye, özellikle anaya, verilen değer (iki büyük nimetim var / biri anam biri yârim / ikisine de hürmetim var / biri anam biri yârim) olarak sıralanabilir.

Neşet Ertaş'ın türkülerinde belirlenen söz konusu tüm boyutlar genel yaşam doyumunu ve yaşam alanlarındaki doyum çalışmalarındaki boyutlarla eşleşmektedir. Dinsel ve felsefî iki yüz erdem kataloğunun taranması ile evrensel olarak geçerli olduğu belirlenen erdemler ve imza güçleri "bilgelik ve bilgi, sevgi ve insanlık, adalet, ıtlımlık, maneviyat ve aşkınlıktır."⁵⁵ Bu güçlerin kullanımı bireylerin mutluluğunun temelidir. Neşet Ertaş tarafından bu boyutlar hem mutluluk hem de üzüntü temalarında işlenmiştir. Başka bir deyişle uzman psikologlar tarafından geçmişe yönelik tüm kaynakların değerlendirmesiyle varılan sonuçlar, Neşet Ertaş türkülerinde ve felsefesinde yer almaktadır. Erdemler ve Ertaş'ın türküleri arasındaki ilişki "Yaşamın Anlamı" başlığında detaylı olarak ele alınacaktır.

4.3. Neşet Ertaş Türkülerinde Üzüntü Temasının Analizi

Türkü sözlerine ait üzüntü kodları, üzüntü temaları ve bunların öznel ya da nesnel olma durumlarına göre sınıflandırıldığında 131 adet türküde "üzüntü" ifadesi görülmüştür. Bunlardan sadece 30 adet türkü "öznel üzüntü" kategorisinde olup kalan 46 adet türkü "nesnel üzüntü" ve 55 adet türkü ise "hem öznel hem nesnel üzüntü" kategorisinde değerlendirilmiştir.

Üzüntü sınıflamasındaki türkülerin mutluluk sınıflamasının yaklaşık iki katı kadar olması Neşet Ertaş'ın genel olarak mutlu olamadığını göstermektedir. "Boş yere ağladım boşuna yandım / ben de gülemedim yalın dünyada" ifadesiyle belirtmektedir. Üzüntünün temel nedeni mutluluğun temel nedeni ile örtüşmektedir. Yâr ile kavuşma mutluluk ise kavuşamama mutsuzluktur. Üzüntünün en sık görülen temeli yâr ile ilişki-deki sorunlardır. Bunun nedenlerini ortaya koymak amacıyla türkülerde ifade edilen hususlar ve ilgili türküler şöyle sıralanabilir: yârin başkasını sevmesi (yâr sevmiş yâr üstüme), yârin başkasıyla evlenmesi (Zahide bu

⁵⁵ M. E. P. Seligman, *a.g.e.*, s. 146-147, 2007.

hafta oluyor gelin / gurbet ellerinde esirim esir - âşık oldum ben sana / seni benim sandım), vefasız olması (bir vefasız yârim var), yârin küsmesi (küstüysen söyle yar - kendim ettim kendim buldum), yâre açılmama (sana bir sözüm var diyemiyorum), aradığı yâri bulamama (şu fani dünyada murad almadan - gönlünce yâr bulamayan), ayrılık (sevip sevip ayrılan / en sonunda dertli olur / ağlarım ağlarım ah - bilmiyorum bana n'oldu / irengim sarardı soldu / hasretim bağrımı deldi - ayrılığın acısını az mı çektim), bahtı karalık (ben miyim dünyada bir bahtı kara), yârin uzak durması (yanarım senin aşkına / gel kaçma gel gel), aşkın derdi (düşürdün beni derde de böyle yârim böyle), yâr ile yakınlaşamama (başın için nazlı yâre de gelsin), yâre sitem (zalımlar elinden bile / alma beni alma), yârin kendisini sorması isteği (Ashysan Kerem'i bul / derde derman vereni bul / sor beni beni beni), yâri unutamama (gönül yârinde kesilmez / ölmeyince dert eksilmez - kaldı yüreğimde bu aşkın derdi), yâre karşı yapılan hatalar (sözüm yok mu benden kırıldığına / gidip başka dala sarıldığıma - bilemedim kıymatını kadrini / hata benim günah benim suç benim), yârin ölmesi (bu haber bağrımı deldi / bir de duydum Menom öldü), yâri babasının vermemesi (yâr ben seni alırdım / baban olsaydı razı...)

Yaşamdan duyulan mutluluk anlamında, bireysel olarak yârinde beklentilerini, “ne yaşamış, ne yaşıyor ne yaşar” türküsünde şöyle özetlemiştir:

“Bu dünyada muradına ermeyen / sevdiğimi sinesine salmayan / arayıp da öz yârin bulmayan / iki vücut bir tek gönül bulmayan / yâri bulup yâr gönlünü bilmeyen / yârin aşkı ile bağı kavruyan / ömrü boşa harman olup savruyan / sevip sevip sevdiğinden ayrılan / ne yaşamış ne yaşıyor ne yaşar / gurbet elde garip olan garibim / sevdiğinden ayrı kalan garibim...”

Mutsuzluktan çıkışın yolu olarak yârin derman olması talep edilmekte:

“Sevdiğim derman sendedir / derdimin dermanın ver de öyle git - o yâr benim olmayınca / gülemem gülemem - acırsa sevdiğim kollar açılır - merhamet et bana acı / sendedir derdim ilacı - dünyaya geleli yüzüm gülmedi / gel de şu yüzümü güldür ey güzel - o yâr derdime çare değil mi / istemem çareyi yâr olmayınca - bu derdimin dermanını / almaya ben yâre gidem...”

söylemleri mutlu olabilmenin, acıları dindirebilmenin yâr ile olan ilişkisine bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Mutsuzluğa ilişkin öteki önemli nedenler fakirlik ve garipliktir. “Gari bin dünyada yüzü gülemez / hep sever de sevdiğini alamaz” ifadesinde, sosyo-ekonomik statünün mutluluğunun temeli olarak gördüğü yâre kavuşamamasının temel nedenlerinden birisi olduğunu vurgulamaktadır.

“*Garip*” mahlasını kullanması tesadüf olmayıp, temelinde derin ekonomik ve sosyal sıkıntılar vardır: “*Garibe dost olan azdır - garip’in yüzüne gülen bulunmaz / gül olsa da kardeş alan bulunmaz / garibin de derdinden bilen bulunmaz / dünyası başına dardır garibin*” sözlerinde olduğu gibi gariplik tüm yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Bireyler de her zaman kendilerini çevreleriyle kıyaslayacak ve içinde buldukları durumu anlamlandıracak bilişsel bir mekanizma vardır. Gezen, çok çeşitli ortamları gören, algılayan, derinlemesine düşünen ve hisseden Ertaş’ın sosyal karşılaştırma yapmaması olanaksızdır:

“*Şad olupta gülmedim el gibi - atı olan el atına biner mi - ben miyim dünyada bir bahtı kara / ele düğün bayram bize mi hakır - kiminin meskanı külhan / kimi derviş kimi sultan / kimi öz yâriyle mehman - kimisi dünyada muradın almış / kimi zevk-ü sefa keyfine dalmış / kimi dert elinden çaresiz kalmış / biçare dolaşır buna ne dersin...*”

söylemleri ekonomik, psikolojik, sosyal karşılaştırmalara örnektir.

Bireyler mutluluk algılarını yakın çevrelerindeki gözlemlerine dayalı olarak yapabilmektedir. Çevresindekilerden daha iyi durumda olduğunu düşünen bireyler kendilerini daha mutlu hissetmektedir. Bu bağlamda Ertaş mutlu ve mutsuz olanların durumunu karşılaştırmakta ve kendini genellikle çevresine göre mutsuz olarak görmektedir: “*Ahiri gurbete düşürdü beni / garip ömrüm gurbet elde çürüdü - geleli gülmedim ben bu cihanda - şu dünyada garip yüzüm güldü mü - bir garip dünyada derdin elinden / derdim zehirini içmiş gidiyor*” ifadeleri genel olarak mutsuzluğuna ilişkin örneklerdir.

Felek, baht ya da kader mutsuzluğun nedeni olarak kodlanmaktadır:

“*Alamadım dünyada ben muradımı / kırdı felek kolumu kanadı mı - hele bakın şu feleğin işine / ne çileler vermiş kulun başına - felek zehir kattı datlı aşma - zalım felek çilesini doyurdu / terkettirdi bana sılayı yurdu - aksine çark etti devran-ı felek / hep havaya gitti çektiğim emek - derdin zehirini içirdi felek / diyardan diyara geçirdi felek / hangi dala konsa uçurdu felek...*”

söylemlerinde feleğin memleketinden ve sevdiğinden ayıran, temel yaşam gereksinimlerinin karşılanmasına engel olan ve garipliği yaşatan bir olgu olduğu görülmektedir.

Neşet Ertaş “*felek*” kavramını insanoğlu ve onun kötülükleri olarak düşünmekte ve kendini bilmeyen, gönlü bilmeyen, yobaz bir insan olarak betimlemektedir.⁵⁶ Feleğin yaygın kullanımının aksine insanoğlu olduğuna ilişkin bir bakış açısına sahip olması, aslında kaderciler bir yaklaşıma sahip olmadığını, tam aksine bu kaderciliği akıl yoluyla dolaylı ola-

⁵⁶ H. Akman, *a.g.e.*, s. 158, 2012.

rak eleştirdiğini göstermektedir. Eleştirel kuramın belirttiği gibi birey için geç kalınmış olsa da yaşadığı süreçlere ilişkin büyük resmin ortaya konulması ve farkındalık bakımından bu yaklaşım dikkat çekicidir. Felek sevenleri ayırmakta olup Ertaş kendisinin de acı bir şekilde deneyimlediği bu ayrılığa karşı ciddi bir tepki duymaktadır: “*Cennet yüzü görmesin de / seveni ayıranlar - girdi felek araya / ayırdı ikimizi / alırlar yâr elimden / garibi ağladılar - zalım kader beni yârdan ayırdı - kahpe felek ne söyleyim ben sana / zalım felek değirmenin döndü mü / ettin beni yarenimden eşimden...*” söylemleri bu görüşünü pekiştirmektedir.

Dağ, kar ve kış metaforu yâr ile arasındaki aşılmaz engeller olarak türkülerde işlenmektedir:

“Kara gözlüm efkârlanma gül gayri / aramızda dağlar vardır koskoca / ayırdı zalım felek - yoksa sende bahtı karalı mısın / bilmiyorum yâren nerende durnam / aşamazsın bizim dağlar meşeli - mektubun gelmiyor / yollar gış mıdır - yazımı kışa çevirdin / karlar yağdı başa Leyla'm - karlı dağlar geçit vermez olunca / gidilmez o yâre yollar bağlanır - çiçek dağı derler var mı sana zararım / yâr yitirdim uğrun uğrun ararım...”

Rüzgâr da ayrılığa neden olan diğer bir metafordur (*esti bir acı rüzgâr / ayırdı ikimizi.*) İç Anadolu'daki iklimsel koşulların sert oluşunun ve ulaşım olanaklarının zayıf olmasının bu metaforun yaratılmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Feleğe karşı kızgınlık ancak dağa karşı kabullenme vardır. Dağ ve kış kavramının engel olunamayan kader kullanımına anlam olarak daha yakın olduğu değerlendirilmektedir.

Özgürlük kavramı, üzüntüye ilişkin önemli bir boyut olarak “*hapishanelere güneş doğmuyor / geçiyor bu ömrüm de günüm dolmuyor / eşim dostum hiç yanıma gelmiyor*” söyleminde işlenmektedir. Ölüm diğer bir üzüntü temasıdır. “*Ağla bacım ağla ben ölüm galan / Güvenme dünyanın ahiri yalan*” söylemlerinde ölüm ne kadar üzücü ise dünya da o kadar geçici mesajı işlenmektedir.

Neşet Ertaş yâr kadar anneye de verdiği önem; “*İki büyük nimetim var / biri anam biri yârim / birisi var etti beni / birisi yâr etti beni*” sözleri ile dile getirmektedir. “*Hayvandan doğanlar hayvan olurlar / anadan doğanlar insan olurlar / hepsi de bu dünyaya gelirler / anaların kıymetini bilmeli*” söylemiyle insan olmayı anneye bağlayarak kadınları yüceltmektedir. Neşet Ertaş'ın türkülerinde kadın sorunlarına değindiği ve özellikle kadınların çektikleri çileler sonucu intiharlarından etkilendiği görülmektedir. “*Ayrı düşmüş ana ile babadan / Kızılmak senden geçti bu gelin / aman aşağıdan kalktı bir akça geyik / kırkıtır kollarım dutmuyo seyik / mah cemalini görünce de titirer kayık / Kızılmak senden geçti bu gelin*” türküsünde muhtemelen yaşadığı sorunlar nedeniyle intihar eden bir kadının dramını yansıtmaktadır. Kadınlara değer veren ve yalnızca sevdiği kadını değil tüm kadınları yücelten yaklaşımı dikkate değerdir.

Neşet Ertaş siyasetin ve politikanın dışında bir sanatçıdır. Buna rağmen dünyanın genel düzeni ve savaşlar üzerine duyarsız kalmamış “*Şu insanlar bölüşmüşler dünyayı / hudut ayrı ayrı yol ayrı / insanlık gastına silah yapılmış / belli insan kötülüğe kapılmış / tetikler çekilmiş atom atılmış / tetik ayrı ayrı el ayrı*” sözleriyle değerlendirme yapmıştır. Kıbrıs harekâtına ilişkin söylediği mutluluk boyutunda sınıflandırılan türküsü (*bir garip aşığım kendi halımda / adım söylendi dünya dilinde / Girne, Magosa şimdi Türk’ün elinde / mertliğin gününü gördü Türkiye’im*) çevresinde olup biten önemli olayların halkın gözüyle, gönlüyle ifadesidir.

Neşet Ertaş “*insanın acıya, tatlıya, ağlamaya, gülmeye ihtiyacı var*” diyerek aşk ve sevgi temalarının yanı sıra açlık, eşitlik, adalet ve insan hakları gibi sosyolojik ve toplumsal temaları da dile getirmiştir.⁵⁷

4.4. Yaşamın Anlamı: “Bir Garip Neşet Ertaş”

Yaşamın anlamı insanoğlu tarafından ilk çağlardan beri en çok sorgulanan konulardan birisidir. Önce felsefe alanında başlayan tartışmalar günümüzde olumlu psikoloji paradigmasının felsefeye dönüşüyle birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Yaşamı ne daha anlamlı ya da değerli yapar? soruları bu bölümde Neşet Ertaş türküleri ve görüşleri bağlamında çözümlenmiştir.

Bireyler ancak anlamların paylaşımı yoluyla iletişim kurabilir, yaşamını devam ettirebilir ve doyum sağlayabilir. Frankl anlam (logo) arayışının bireyin yaşamındaki en temel gereksinim olduğunu belirtmektedir. Bireyler yaşamlarındaki anlamı bulamadıkları için bu varoluşsal boşluğu çeşitli suçlarla, olumsuz yaşam biçimleriyle doldurmaktadır. Yaşamın anlamı bireyin kendi dışına odaklanması, kendi dışındaki bir şeye kendini açması olarak tanımlanmıştır.⁵⁸

Ünlü psikolog Adler “*Yaşamın Anlamı*” isimli kitabında anlamın her bireye özgü olduğunu belirtmektedir.⁵⁹ Ne kadar insan varsa o kadar da anlam vardır. Genel olarak kabul edilebilecek ortak anlam ya da ortak doğru insanlarla ilgili olmak ve insanlara faydalı olmak için payına düşeni yapmaktır. Yaşamda bazı sınırlamalar ya da zorunluluklar vardır. Bunlar yaşamı devam ettirmek için çalışma zorunluluğu, toplumsal yaşamı devam ettirebilmek için işbirliği ve paylaşma ve iki cinsiyet arasındaki etkileşimi dikkate almaktır. Diğer bir ifade ile birey, yaşama ilişkin görüşlerini ve yaşamın anlamını, meslekî, toplumsal ve cinsiyet bakış açılarına göre şekillendirmektedir. Bireysel farklılıklar bu konulara bakış açılarındaki farklılıklara dayanmaktadır. Meslekî, toplumsal ya da cinsiyete dayalı olsun birey ancak anlamları bir ölçüde ortaklaştırabildiği sürece sağlıklı bir yaşam deneyimine sahip olabilecektir. Bu süreçte ifade

⁵⁷ H. Akman, *a.g.e.*, s. 48.

⁵⁸ E. V. Frankl, *Duyulmayan Anlam Çılgı: Psikoterapi ve Humanizm*, (Çev. S. Budak), Öteki Psikoloji Dizisi, Ankara 1999.

⁵⁹ A. Adler, *Yaşamın Anlamı*, (Çev. H. İlhan), Alter Yayıncılık, 2010.

edilen anlam ise yaşamın bütününe ve bireylere bir katkı sağlamak, onlarla ilgili olma ve işbirliği yapmaktır.

Kalıcı olan, sevilen, sayılan bireylerin ortak özellikleri çevrelerine yaptıkları katkıdır. Neşet Ertaş türkülerıyla toplumu geliştirmiş ve iz bırakanlardan olmuştur. Yaşamı anlamlandırma haritası dört ya da beş yaşına kadarki deneyimlerden oluşmaktadır. Neşet Ertaş'ın kendi kendisini en güzel tarif ettiği türkü bireysel olarak kendini yaşamda nasıl anlamlandırıldığını göstermektedir. "Ağla Sazım" albümündeki "O Sen misin" türküsünde büyük usta kendisine ithafen "öz gönülden gülemeyen, gönünce yâr bulamayan, ağlayıp da gülemeyen, gözyaşını silemeyen, sevdiğini alamayan, tââ küçükten aşka düşen, aşkın ataşıyla pişen, sevdiğinden ayrı düşen, sevdiğinden ayrı kalan, gül gibi sararıp solan ve gurbet elde garip olan" olarak kendisine "O sen misin?" diye sormaktadır. Yaşamının temel teması sevgili ve yoksunluktur.

Neşet Ertaş'ın ilk yaşam deneyimleri çok zorlayıcıdır. Genellikle bireyler için yaşamı doğru biçimde anlamlandıramamanın temel nedeni ihmal edilen ya da şımartılan bir çocukluk deneyimleri olarak kabul edilmektedir. Şımartılma ya da ihmal edilme bireylerin anlamın kendisi olan paylaşma ve işbirliği yapabilme konusundaki yetilerini, arayışlarını köreltmektedir. Yaşam koşulları ne olursa olsun diğer bireylerin yaşamlarını zenginleştirenler, yardım edenler, diğer bireylerin zorluklarını ve mutluluklarını paylaşabilenler aslında kendi yaşamlarının anlamını bulmuştur. Kendine odaklanmak ya da yalnızca haz arayışı, bireye gerçek mutluluğu getirecek kaynakların uzaklaşmasına yol açmaktadır. Neşet Ertaş sürekli üretmesi, bireysel ve toplumsal değerlendirmeleri yanı sıra özellikle kadın erkek ilişkileri konusunda toplumun gereksinim duyduğu duygu ve düşünceleri net bir şekilde ortaya koymasıyla anlamı hem üretmekte hem de paylaşmaktadır. "Gönülün, ruhun ihtiyacı eşini bulma ihtiyacıdır"⁶⁰ demektedir. "Meğer herkesin bir Zahidesi varmış" değerlendirmesi anlamın paylaşılmasına örnek olarak verilebilir.

Neşet Ertaş'ın yaşamındaki anlamı oluşturan ve kendini tanımladığı temel kavram garipliktir. Gariplik, çocukluğundaki ilk hatırladığı deneyimi olan 1940'lı yıllardaki ekmeğe kıtlığı, fakirlik, babasının engin gönüllüğü ve alınganlığı, küçük yaşta anasız kalmak, sürekli göç halinde olmak, toplum tarafından hor görülme, başkalarından bir şey istemek durumunda kalmak, 2-3 yaşındayken evcilik oynadığı kıza âşık olmak ve ondan ayrılmak zorunda kalmak gibi yıpratıcı çocukluk deneyimleriyle ilişkilidir. Özellikle, içine kapanıklığını 66 yaşında bile âşık olduğu kıza bağlaması ve bunu hala unutamadığını ifade etmesi⁶¹ söz konusu deneyimlerin asla göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

⁶⁰ H. Akman, *a.g.e.*, s. 159, 2012.

⁶¹ H. Akman, *a.g.e.*, s. 29, 2012.

Anlamın olumlu biçimde oluşturulmasını sağlayan yaşamın ilk yıllarında oluşturulan temel güven duygusudur. Neşet Ertaş'ın çocukluğunda yaşam koşullarının zorluğunda bu duygunun yara aldığı görülmektedir. Nitekim türkülerindeki üzüntü temasının yoğunluğu bu bulguyu doğrulamaktadır. *“Kim anlar ki, gariplerin halinden / kim dutar ki düşenlerin elinden - (kahpe felek) ne iş tutsam el uzattın işime, zehir kattın ekmeğime aşım / her fırsatta vurdum benim başıma / şu dünyada garip yüzüm güldü mü - garip'in yüzüne gülen bulunmaz / gül olsa da kardeş alan bulunmaz / garibin de derdinden bilen bulunmaz / dünyası başına dardır garibin”* ifadeleri yaşamına ilişkin tamamen yalnız olduğu ve kim-seden yardım gelmeyeceğine ilişkin bakış açısını yansıtmaktadır.

Gariplik, her ne kadar zorluklarla ilişkili olsa da, kendini bilen, erdemli bir bakış açısıyla yaşamın anlaşıldığının da göstergesidir. Mutluluk, alanyazında yaşam koşullarından daha çok bireylerin kendilerini tanımları, bilmeleri ve erdemli davranışlarıyla ilişkilendirilmektedir.⁶² Neşet Ertaş kendini bilen ve erdemli davranışlarıyla topluma örnek olan bir şahsiyettir. Öyle ki bir röportajında, kendini bildiğinin farkındalığını vurgulayarak, *“kendini bilen olur, bilmeyen olur; kendini bilen, bilmeyenin kusuruna bakmaz”* demektedir. Garipliğin samimi hüznünde bile bilmenin, paylaşılan evrensel gerçeğin buruk mutluluğu yatmaktadır. İşte türkülerini dinlerken bireyin yüreğini yakan, içini titreten, gözyaşı dökerken gülümseten, kendini daha değerli hissettiren gizli anlam insan olduğumuza ilişkin duyguların akışıdır. Birey kendini, gerçek benliğini tanıtmaktan o kadar uzak kalmıştır ki, bu türküler bir anda içinde unuttuğu gerçek anlamları canlandırmaktadır. Bireye varlığını, insan olarak özünü, yüzlerce yıllık geçmişini, bilinç altındaki kültürünü bir kez daha hatırlatmaktadır.

Yaşamın anlamı, yaşamdan almak değil yaşama bir şeyler sunmaktır. Neşet Ertaş türkülerinde karşı cinse verdiği değer, karşıdakini yüceltmesi ile yaşamın son derece net olan bu kuralını içselleştirmiştir. Böylece hiçbir erkeğin hiçbir kadına söyleyemeyeceği kadar etkileyici olan *“evvelim sen oldun, ahirim sen”* cümleleri dökülmektedir. *“Bir güzelin mecnunuyum ezelden / Terk edemem onu gelmiyor elden”* ifadesiyle aşkın kaynağına yıllar yılı vazgeçemeyeceği bir sadakatle vurgu yapmaktadır.

Aşka ve sevgiye tutkulu bir ozan olan Neşet Ertaş, yine aynı albümde *“Vefasız Leyla”* türküsünde; *“Çıkmadı bağrımdan o yârin derdi / Zalim kader beni yârdan ayırdı / Terk ettirdi bana sılayı yurdu / Bir garibim gurbet ellere düştüm”*. Zülûf türküsünde de üstad Ertaş, yüze dökülen bir zülûfe âşık olup, ayrılıktan şikâyetle derdinden usanıp derdiyle yollara düşmekte ve katmerleşen aşkını yüreğinde saklayarak aşkın peşinde

⁶² M. B. Frish, *Quality Of Life Therapy: Applying A Life Satisfaction Approach To Positive Psychology and Cognitive Therapy*, New Jersey: John Wiley - Sons, s. 13, 2006.

aşk içinde yanmaya devam etmektedir. Öyle ki zaman zaman aşkın derecesi canından ötededir; “Azraîl gelse canım almaya / Veremem canımı yâr gelmeyince - pâre pâre olsam geçemem yârdan / geçemem hiç yârdan ölmeyince” (“O Yârin Kaşları” türküsü) şeklinde ifade etmektedir. Parlak’a göre Ertaş’ın felsefesinin merkezinde insan gönlünü temel alan bir öz yaklaşım mevcuttur.⁶³

Yaşamın anlamını somut hale getirmede, kendini tanımada, bilmede erdemler ve güçler önemlidir. Gerçek mutluluk ile ilgili evrensel olarak kabul edilen söz konusu erdemler ve imza güçleri, Neşet Ertaş’ın felsefesiyle karşılaştırılmıştır. Genel olarak bireylerin bu erdemleri benimsemesi ve kullanmasıyla gerçek mutluluğa erişilebileceği kabul edilmektedir. Söz konusu erdem sınıflaması geleneksel psikolojinin ruhsal bozukluklara ilişkin yaptığı sınıflamaya koşut olarak iyi olmanın sınıflamasıdır.

Olumlu psikoloji paradigması söz konusu erdemlerin kullanılmasını teşvik etmekte, bunun için bireylere yol göstericilik yapmaktadır. Neşet Ertaş’ın söz konusu boyutlara ilişkin yorumları Akman⁶⁴ ile yaptığı söyleşi kitabı taranarak eşleştirilmiş ve Tablo 1.’de sunulmuştur.

Söz konusu eşleşmenin netliği şaşırtıcıdır. Tüm erdemler üzerinde derinliği olan yorumlar yapan ve söz konusu erdemleri hem kendi yaşamında hem de türkülerinde yaşatan Neşet Ertaş’ın yaşarken anonimleşmesi, halk tarafından benimsenmesinin sırrı belki de buradadır. Bireye ve mutluluğuna, yaşamın anlamına ilişkin evrensel geçerliği olan bulgulara kendi aklıyla ve felsefesiyle, açık olan gönül gözüyle ulaştığı görülmektedir. İnsan olmanın özü olan bu erdemler Neşet Ertaş türkülerinin görülmeyen ama hissedilen zeminin oluşturmakta, tüm sözler erdemli yaklaşım altında keskinleşmekte ve kalplere erişmektedir. “Kalpten kalbe giden görünmez yol” erdemlerle açılmaktadır.

⁶³ E. Parlak, “Anadolu Türkmen Müzik Sanatında Bir Abdal Deha: Neşet Ertaş”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 61, s. 289-312, 2012.

⁶⁴ H. Akman, *a.g.e.*, s. 3-249, 2012.

Tablo 1: Neşet Ertaş Felsefesi İle Gerçek Mutlulukla İlgili Erdemler ve İmza Güçlerinin Karşılaştırılması

Erdem	İmza Gücü	Neşet Ertaş'ın Söylemleri ⁶⁵
Bilgelik ve bilgi	Merak, dünyaya duyulan ilgi	Arayış gereklidir. Herkesin kendi duyusuna, duygusuna göre bir arayış içinde olması lazımdır (s. 106).
	Öğrenme aşkı	Dünyada insanın ömrü çok kısa. Bu kısa ömür içinde insanlar tam eğitim alamıyor. Tam bilince varamıyor (s. 47). (İnsan) aslı temiz doğuyor. Temizleniyor yeniden. Cehaletten kurtuluyor okuyan. Dünyayı bilen, kendini bilen (s. 148).
	Muhakeme / eleştirel düşünme / açık fikirlilik	Âşık olmadan evlenince karşı tarafa mutluluk veremedim ben. Ben veremedim. Kendim ettim, kendim buldum” “ <i>hata benim</i> ” türkülerini söyledim. O zaman kendimi bilmiyordum. Cahildim. (s. 108). Aklın, mantığın kabul etmediği hiçbir şey kabul değil efendim (s. 176). Tabii, o zaman kendi kendinle kelimesiz konuşmadan irtibatlaşabiliyorsun, kendi kendine muhakeme yapılabiliyorsun. Kendi kendinle bir şeyin neticesine varabiliyorsun. Sen ruh olarak bu canın içinde sin, aklın, fikrin, mantığın karşında, sen şu nedir diyorsun, onları dinliyor, onlarla fikirleşiyorsun. Doğrusu neyse o sana hissettiriyor kendi kendine (s. 244).
	Yaratıcılık / özgünlük, pratik zekâ / yol yordam bilgisi	Her zaman düşünürüm ben. Şu an sizinle otururken bile düşünüyorum (s.147). Neşet Ertaş şimdiye kadar elli senedir türkülerini üretiyor. Babasından aldığı türküler yüzde beş, yüzde yedidir... Allah'a şükür ben kulaktan dolmadım. Ben yüreğimden kaynayanı aktardım (s. 172). Köprüden geçti gelin asırlardır bizim halay havamızdır. Onu ben yeniden canlandırmış oldum. Benimle yenilenmiş oldu (s. 171) Elli seneden beri aklımda, fikrimde yetmez kaç tane türkü yaktığıma (s. 175).
	Toplumsal zekâ/ kişisel zekâ/ duygusal zekâ	O gönül herkese var. Daha önce konuştuğumuz gibi canlarımız bir bütünün ayrı parçalarıysa o gönülde aynı gönülün bir parçasıdır. Gönül bilmeyenle çoktur, bilmeyen de gönül yoktur (s. 123).
	Bakış açısı	Kâinata varolan her şeyin, hepsinin, elle tutulup gözle görülen her şeyin aslı topraktır. Biz canlı toprağın içinde bir ruhuz. Sanki bana öyle geliyor ki, kâinata var olan her şey insan bünyesinde birleşmiş. Bu dünyada akrep, yılan, insan ne dersin de aynı bütünün parçalarıyız. Akıl içimizde var. Bu pencereyi, gözlerimizi açmış. Herkes, her ruh kendine göre görür dünyayı (s. 51).

⁶⁵ H. Akman, *a.g.e.*, s. 3-249, 2012.

Erdem	İmza Gücü	Neşet Ertaş'ın Söylemleri ⁶⁵
Cesaret	Yiğitlik ve yüreklilik	Cesaret korkmamaktır. İnsan kendi yaptığı kötülükten korkar. Farkında olmadan kötülük yapılamaz. İnsan bilir ne yaptığını. (s.57). 14, 15 yaşlarında aldım sazımı, çıktım memleketten (s. 69).
	Azim / Çalışkanlık / Gayret	Her sene aşağı yukarı on tane türkü üretiyorum ben, onların içinde bir tanesi beğenilirse o sene o türkünün yüzü suyu hürmetine çalar söylerim. Kalıcılığın devamı üretmektir. Üretmekte karşı tarafa kabul ettirebilmektir (s. 248)
	Bütünlük / Doğruluk / Dürüstlük	Hak yemek hakkı inkâr etmek demektir. Hakkı inkâr edenden de haklı söz aranmaz (s. 172). Şeytanca hiçbir şey çalmadım, hırsızlamadım. Ne aldım, ne verdimse aşk ile aldım, aşk ile verdim karşımdakine (s. 151)
İnsanlık ve sevgi	Nezaket ve cömertlik	Ben askere gittiğimde bana asker parası veriliyordu 10 lira mı, 8 lira mı; ben onu babama gönderirdim (s. 72). Gençlik gençlikten geçtikten sonra, şimdi ben 66 yaşımdayım., şimdi benim yediğim bir lokma ekmek, içtiğim iki paket sigara. Şimdi bunun fazlasını ne yapıyorsun diye sorarsan... Halâ Allah rızası için benim konserlere gitmem, düğünlere gitmem. Yakınım olan garip fakir fukaralarım için ben gidip geliyorum. Onlara paylaşıyorum (s. 139).
	Sevmek ve sevlilmeye izin vermek	Yüreğinde bir aşkı olan, yüreği yanmış, bir kıza âşık olmuş bir kimse, onunla evlenemiyorsa, onun aşkını kalbinden atmadan evlenmesin. Bir başkasının aşkı yüreğindeyken kimse evlenmesin. Çünkü tutarsız olur, sonsuz olur. Ben bunu yaşadım (s. 162).
Adalet	Vatandaşlık / ödev duygusu / ekip çalışması / bağlılık	Dünya üzerinde insanoğullarının hepsinin canı aynı candır. Takımda bir noksanlık var mı kurban? Öyleyse içinde ayrı olan ruhlarız biz (s. 203). Avrupa'da hayat serbestti. Medeni bir ülke. Demokrasi var, insan hakları var. Herkes kendince bir insan orada. Çocuk dâhi olsa (s. 189). (Çocuklarını kast ederek) Onlara orada bir dünya kültürü öğretmek istiyordum. Avrupa tahsili demek, dünya kültürü demektir. Onu istiyordum. İmkânım dâhilinde, yapabildiğim ölçüde istiyordum, çabalıyordum (s. 190).
	Adillik ve eşitlik	Varolan haksızlıkları kabul etmiyorum. İnsan hakları uygulansın, herkesin yüzü gülsün. (s. 138). Ama biz şimdi Allah'ın sofrasındayız. Öyleyse bu sofradakileri eşit paylaşmalıyız (s. 50).
	Önderlik	Ben isterdim ki, onlar (Orhan Gencebay, Arif Sağ) çalsın. Onlar isterdi ki, ben çalayım. Bizimde o sırada saz çalış zamanlarımızdı. Madem beni dinlemek istiyorsunuz, alın size sabaha kadar saz. (s. 142). Ben insanların zamana göre kendilerini hazırlamasını, zamana uymalarını, zamana göre hareket etmelerini isterim. Fikir herkesin kendi fikridir. Ben bir fazla bilen talebesiyim. Bir eksik bilen de öğretmeniyim (s. 236).

Erdem	İmza Gücü	Neşet Ertaş'ın Söylemleri ⁶⁵
İlimlilik	Özdenetim	Menfaat baldan tatlıdır. İnsanın önce kendini bilmesi lazım. Sonra dünya görüşüne sahip olması lazım (s. 138). İnsan bilse de bilmese de bilinçaltı bir gönül var insanda. Bu gönül elle tutulmuyor, zincirlere bağlanmıyor. Elinle tutup bir yere de veremiyorsun. Gönül nereye düşerse orda mis gibi kokuyor (s. 164).
	Sağduyu / takdir yetisi / tedbirlilik	(Çocukları için) onlara kimliklerini tanıttım. Kimliğini tanıyan insan da nereye gidip nereye geldiğini biliyor, çocuk dahi olsa (s. 188). İnsan her şeyi görmeli. Her şeyi gördükten sonra, her şeyi bilen bir duruma gelmeli. Geldikten sonra kararını vermeli evlenmek için (s. 164). Arkadaşlık dostluktur da herkesle arkadaşlık yapılmaz. İnsanın çok arkadaşı olmaz (s. 58).
	Alçakgönüllülük ve sadelik	Akıllı adam şöhretlenmez. Ben şöhretlenmek istemedim. Ben ekmeğinin peşinde olan bir sanatçıyım. Estağfurullah meşhurluğu kabul etmem. Evet, pazaryerinde de çalarım. Halkın içinde olurum ben. Yanımda bir tek koruyucu istemem” (s. 145).
Aşknlık	Güzelliğin ve mükemmelliğin değerini bilme	Yaratabilir misin bir tek telini, güneş gözünü, mah cemalini, çekemezsin onun vebalini, incitme canı incitme (s. 136).
	Minnettarlık	Allah, Necati kardaşımdan, yengemden razı olsun, onların katkılarıyla nihayet, ama çok zor günler geçirdikten sonra bugünlere kadar gelebildik (s. 185). Allah rahmet eylesin, analığımızın, nur içinde yatsın, ağzından çıkan kötü bir kelimesini duymadım (s. 189). Allah memnun olmamız için bütün nimetlerini bize vermiştir (s. 50).
	Umut/ geleceğe dönüklük	Olumsuz şeyleri hatırlamak istemem, ben kötü şeyleri çabuk unutmak isterim. Bunun için çabalarım da. İyi şeylerin zerresini unutmamaya çalışırım. Unutmam (s. 58).
	Maneviyat/ amaç duygusu/ iman/ dindarlık	Kendini bilen hakkı bilir. O hak gökte güneş, yerde yâr olmuş, şüphesiz ki, her canlıda varolmuş. Yani ruhu içine almış. Yani alan tek bir, benim düşündüğüm Allah'tır. (s. 137). Bütün kalplerin Allah vasıtasıyla birbirine bağlı olduğuna inanıyorum. Onlar pür dikkatini sana verdiklerinde sen kalplere hitap ediyorsun. Batın olarak. Zahir, görüntümüz biliyorsunuz (s. 120).
	Bağışlayıcılık ve merhamet	(Biri haksızlık ettiğinde) Uzaklaşırım oradan. Hayatta kavga etmedim ben. Çocukluktan beri, hiç. Eziklik var tabii. Ama sonradan, kendini bildikten sonra cahili, kamili ayırt etmek de var. Sabrımızın taşıdığı an da öyle cahile göre değildir. Cahille dilleşmem, karşılaşmam ben, sabır frenliyor. Hazmederim ben. Sabrımın neticesini görürüm ve gördüğüm için de memnun olurum. Bana kötülük etmişlerin kötülüğüyle baş başa kaldığını görürüm. Cezasını vermek ise Allah'a kalmıştır. Ben sabırla ondan kurtulur ve sabrına şükrederim (s. 52).

Erdem	İmza Gücü	Neşet Ertaş'ın Söylemleri ⁶⁵
	Oyunculuk ve mizah	Düğüne gelip de, gülmeden oynamadan giden vebal boynunda gidermiş derim espri olarak. Hoşlarına gider bu laf. Hatta içinizden gelerek ama içinizden gelerek kalkar oynarsanız günahlı da gelseniz melek olarak gidermişsiniz eve derim. Gülerler. Gerçekte odur. Oraya insanlar bir şeyler duymaya, anlamaya, dinlemeye gelir. Oraya gelen insanlara bir şey verisen insanları memnun edersin. Bir şeyler verememişsen memnun olmaz insanlar, memnun olmayınca da huzursuzluk çıkar içerde (s. 122)
	Şevk/ tutku/ coşku	Gençlik zamanı tabii çocukluk zamanıydı. Bir heyecan içinde ne bulduysak, o zamana uygun bir görüşümüz, duyuşumuz, çalışımız vardı. Orta zamanlarda bu biraz daha arttı. Son zamanlarda rayına oturdu (s. 219). Tabii ben çocuk sayılırdım ilk zamanlarımda. Ama aynı duygu, aynı aşk, aynı şevkti (s. 220).

Kaynak: Seligman'ın (2007, s. 156-176) sınıflandırması ile Akman'ın (2012) söyleşisindeki ifadeler eşleştirilmiştir.

4.6. Garip'in Yâr ve Sevgili Tasviri

Neşet Ertaş türkülerine genel bir değerlendirme ile sevgilinin, yârin tasvirinin yapıldığı türkülerin içerik analizlerine göre; “*Tatlı Dile Güler Yüze*” türküsünde tatlı dilli güler yüzlü, manalı aşkla bakan gözler, zülflerin yüzüne dökülmüş, uzun saçlı ve biraz nazlı olmalı aynı zamanda hoş sohbet, konuşkan; “*Acem kızı*” türküsünde gizli gizli kaş altından bakan bir güzel, yani biraz ağır, hanımefendi, ayrıca fındık burunlu ve ağzı küçük, “*Şu garip halimden bilen*” türküsünde halden anlayan anlayışlı, uyumlu, ağlarken ağlamayı, gülerken gülmeyi bilen, işveli nazlı ve özellikle tekrar vurgu var tatlı dilli güler yüzlü ama ceylan gözlü, “*Al Yanak Allanıyor*” türküsünde al yanaklı; “*Kaşların Karasına*” türküsünde karakaşlı bir güzel, ince belli ve tatlı dilli, uzun saçlı; “*Dane dane benleri var*” türküsünde can alıcı bakışlı, edalı ve nazlı, ağzı şeker, “*Sarı saçın yaş durur*” türküsünde sarı saçlı; “*Ne Güzel Yaratmış*” türküsünde kirpikleri ok, kaşı yay gibi, cemali güneşe benzeyen, yüzü ay gibi; “*Atı Olan El Atına Biner mi?*” türküsünde karakaşa vurgun; “*Bünyanlılar*” türküsünde bakışları yürek yakan; “*Kibar Kız*” türküsünde uzun saçlı, şeker dudaklı (tatlı dilli); “*Gülüşün gülden güzel*” türküsünde gülüşü gülden güzel, akıl alan gözlü, uzun saçlı ve zülüflü; “*Güzel ne güzel olmuşsun*” türküsünde siyah uzun saçlı; “*Kurusa Fidanım*” türküsünde ise “*yaprakların gazel olsa dökülse, daha taze fidan, dalımsın benim*” diye yârinin tasvir etmektedir.

Neşet Ertaş türkülerinde yârinin fiziksel olarak; zülüfleri gözükken, uzun, genellikle siyah saçlı, uzun kirpikli, ince yay gibi karakaşlı, pırl

pırıl, al yanaklı duru bir yüz, fındık bir burun ile küçük bir ağız olan ince belli bir güzeli tarif etmektedir. İsmi bazen Leyla, bazen Halime, bazen de Zahide olsa da değişmeyen aşk kavramı Neşet Ertaş'ın içinde gizlidir. Aşka âşık Neşet Ertaş her ne kadar ayrıntılı olarak yârin fiziksel özelliklerini tarif etse ve buna önem verse de bunun soyut ve değişken olduğunu şu sözlerle vurgulamaktadır. *“Kim güzel görürse o güzel, kim çirkin görürse o çirkindir.”* Yine bir türküsünde; *“Kurusa fidanım güllerim solsa, gönlümde solmayan gülümsün benim, yaprakların güzel olsa dökülse, daha taze fidan, dalımsın benim, ağarsa saçların belin bükülse, birer birer hep dişlerin dökülse, kurusa vücudun kanın çekilse, yine şu gönlümün yârisin benim”* sözleri yalnızca fiziksel güzelliğin ölçü olamayacağını dile getirilmesidir.

Öte yandan Ertaş'ın yâri davranışsal özellikler olarak: hâlden anlayan, anlayışlı, uyumlu, ağlarken ağlamayı, gülerken gülmeyi bilen; işveli nazlı, tatlı dilli ve güler yüzlü, konuşkan; akıl alan, yürek yakan, can alıcı, manalı ve aşkla bakan gözler, edalı ve nazlı bir kadını tanımlamaktadır. Samimiyeti, uyumu, paylaşımı ve anlayışlı olmaya çok önem veren Ertaş, *“tatlı dile güle yüze doyulur mu?”* diye sorarken bireylerarası ilişkilerde mutluluğun belirleyicisinin dışı güzellik olmadığına olumlu psikolojik faktörlere vurgu yapmaktadır.

5. Sonuç

Binlerce yıllık tarihimizin ve kültürümüzün mirası olan sayısı kolaylıkla belirlenemeyecek kadar büyük bir türkü hazinesine sahip olmamız, türkülerle ilgilenen araştırmacılara önemli bir kaynak sunmaktadır. Bu çalışmada mutluluğa ilişkin derinlemesine analiz yapılabilmesi için farklı bireyler ve bölgelere ait türkülere sınırlama yapılması gereği duyulmuştur. Nitel araştırmanın sınırlılıkları da dikkate alınarak sayısını kendisinin bile bilmediği kadar çok türkü üreten ve geniş kitleler tarafından içselleştirilen Neşet Ertaş türküleri örneklem olarak seçilmiştir. Böylece pek çok dilde karşılığı olmayan gönül diliyle konuşan Neşet Ertaş'ın mutluluğa ilişkin bakış açısının çözümlenmesiyle mutluluk kavramının kültürümüz tarafından nasıl algılandığı ve ifade edildiği aydınlatılmaya çalışılmıştır. Neşet Ertaş'ın geniş kitleler tarafından sevilmesi, türkülerinin ezberlenmesi, dinlenmesi, yaygınlaşması ve genç kuşaklara aktarılması onun önemli bir kültür aracı rolü olduğunu göstermektedir. Neşet Ertaş aracılığıyla kendi kültürümüzde mutluluğun nasıl algılandığı, sınıflandırıldığı ortaya koyulmuştur.

Genel bir değerlendirmeyle Neşet Ertaş önceki türkülerinin birçoğunda *sevgiliye duyulan aşk ve özlem* konularını işlemiştir. Son albümlerindeki (Nerde ne arıyon, Yolcu, Şirin Kırşehir, Benim Yurdum) bestelerinde ise insanlara Allah aşkı, insan hakkı ve sevgisi, ana ve babaya duyulan özlem, ilim ve cehalet, memleket hasreti, ölüm gibi belli mesajlar verdiği görülmektedir. Sanatçı bunun nedenini şöyle açıklamaktadır:

“*Âşık Veysel’in de dediği gibi benim sadık yârim gara topraktr. Gözünen görülen, elinen tutulan, yediğimiz içtiğimiz, canımız topraktr. Bu toprağın en güzeli insandır, insanların en güzeli de anamız ve yârimizdir. İnsanı seven insan; Hakkı sever, bizde o Hakkın aşığıyız. Şüphesiz ki, ölmez, yitmez, yemez, içmez, solmaz bir tek Allah’tır. Allah hepimizi eşit yaratmış. Haksızlık, cana guyma, düşük görme olmasın. Allah’tan geldik Allah’a gideceğiz. Cehalete hatırlatabildimse mutluyum.*”⁶⁶

Bayram Bilge Tokel bir röportajında Neşet Ertaş’ı ve türkülerini şöyle tasvir etmektedir:

“*Neşet Ertaş bu dünyaya saziyla türkü çığırarak için gelmiş ve hayatı, bu yüce hizmeti en iyi şekilde yapmak için karşılaştığı acılar, sıkıntılar, dertler, ayrılıklar, gurbetler, aşklar ve kahırlardır. Onun hayatı türküleri, türküleri de hayatının ta kendisidir. Neşet Ertaş’ın türkülerini özetlemek ne kadar zor, hatta imkânsız ise hayatını özetlemek de o kadar zor ve imkânsızdır.*”⁶⁷

Neşet Ertaş, Orta Anadolu bozlaklarının temsilcisi olarak türkülerinin duygu kaynağı “üzüntü” temellidir. Bu değerlendirme Neşet Ertaş türkülerinin ağırlıklı biçimi olan “bozlak” tarzının tanımıyla da örtüşmektedir. Akgün’ün araştırmasına göre bozlaklar sözlerinin içeriği itibariyle incelendiğinde ferdi trajedilerden toplumsal ve tarihi olaylara, gurbet ve aşk konularına kadar oldukça çeşitli konularla ilgili olarak bozlaklar söylendiği ve “bozlakların özünde sevincin coşkusu değil acının feryadı” olduğu ifade edilmektedir. Unutulmamalıdır ki, Neşet Ertaş derdini ve üzüntüsünü bile kimseyi üzmeden hatta eğlendirerek ifade etmiştir. Örneğin “Niğde Bağları” gibi pek çok türküsünde kendi gurbetini ve hasretini oyun havası içinde dinleyicilerine aktarmış, âdeta aşk derdiyle hoş bir derviş edasıyla çalmış çığırmıştır. Bireysel olarak defaten ifade ettiği abdalların toplumca dışlanması ve horlanmasının acısını dahi oyun havalılarında coşkuyla çalıp söylediğini Parlak da ifade etmektedir. Neşet Ertaş’ın “21. Asra geldik, daha hiç duymadım ben bize kız verdiklerin” ifadesi bu acının ve horlanmanın göstergesidir.⁶⁸

Bu sonuca “üzüntü” temalı türkülerin daha çok nesnel olduğu tespiti de ulaşılabılır. Türkülerin daha çok nesnel boyutta ve üzüntü boyutunda yoğunlaşması Parlak tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla görece örtüşmektedir. Neşet Ertaş’ın türkülerinin içerik analizleri

⁶⁶ Ozanlarımız, Neşet Ertaş, <http://www.turkuler.com/ozan/NESET.asp>, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2013.

⁶⁷ B. B. Tokel, *Röportaj: En Yakın Dostunun Ağzından Neşet Ertaş*, <http://www.haber7.com/roportaj/haber/1009920>, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2013.

⁶⁸ H. Akman, *a.g.e.*, s. 70, 2012.

sonucunda; “*yâr*”, “*insan*” ve “*sevgi*” temalarına defalarca vurgu yaparak dünya malına değer vermeyen bir yaklaşım içerisinde olmasını Parlak, Kalenderilik ile ilişkili olarak açıklamış, Kalenderilerin, canının istediği gibi yaşayan, gösterişe, giyim kuşama, dünya malına önem vermeyen, inanç ve değerlere sahip bir anlayışa sahip olduklarını belirtmiştir.⁶⁹

Neşet Ertaş’ın insan hakları, daha iyi koşullarda yaşam ve insan hakları dilekleri, çevresini ve kendini sorgulaması, yardan beklediği derinlik ve yakınlaşma haz olarak adlandırılan günlük mutluluk deneyimlerinin yanı sıra mutluluğun felsefi, biyolojik, ekonomik, psikolojik boyutlarına odaklandığını göstermektedir.

Felsefedeki Stoacı yaklaşımda mutluluğa yaşamdaki istekleri azaltarak, kaderi kabul ederek ve sorumlulukları yerine getirerek ulaşılabileceği düşünülmektedir. İnsan koşullardan ya da nesnelere zarar görmez; onları nasıl gördüğü yani bakış açısı önemlidir.⁷⁰ Neşet Ertaş her ne kadar türkülerinde mutsuzluğun kaynağı olarak felekten bahsediyorsa da “*felek*” kelimesini aslında şikâyetlerin üzerinde toplandığı, kendini bilmeyen, gönlü bilmeyen insan anlamında kullandığını belirtmektedir.⁷¹ Neşet Ertaş yaşadığı olumsuzlukları, mutsuzlukları pasif olarak kabul etmiş değildir. Türkülerinin çoğunda mutluluğunun kaynağı olan yârine kavuşma isteği olup, yârenden derdine derman olmasını talep etmektedir. Zaman zaman umutsuzluğa düştüğü ve sitem ettiği olmakla birlikte ruhunun diğer yarısını istemekten vazgeçmemiştir.

Neşet Ertaş türkülerinde toplumsal statü farklılığı, Allah inancı, aklın ve bilimin önemi, kadının statüsü, insan hakları gibi konuları da türkülerinde işlemiştir. Bu durum mutluluğun yalnızca aşk ve haz ile sınırlı olmadığı, yaşamın pek çok alanını kapsadığına ilişkin sonuçlarla örtüşmektedir. Toplumsal yaşama, öznel inançlara, maneviyata ilişkin konular mutluluktan ayrı tutulmamaktadır.⁷² Bireysel ve toplumsal mutluluk analizlerinde o ülkedeki insan hakları düzeyi referans olarak alınmaktadır.⁷³

Bu çalışma bir deryayı bir bardağa sığdırma bağlamında pek çok sınırlılığı ve zenginliği barındırmaktadır. Örneğin “*bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm*” ya da “*iki büyük nimetim var, biri anam biri yârim*” saptamaları bile kendi başına bir araştırma, kitap ya da kuram olabilecek niteliktedir.

İçinde yaşadığı engin kültürün usta bir temsilcisi olarak hayattayken UNESCO’nun yaşayan insan hazinesi ilan ettiği Ertaş, Horasan’dan Orta

⁶⁹ E. Parlak, *a.g.e.*, s. 61-63, 2012.

⁷⁰ M. B. Frish, *a.g.e.*, s. 12, 2006.

⁷¹ H. Akman, *a.g.e.*, s. 158, 2012.

⁷² E. Diener - E. Suh, *a.g.e.*, s. 189-216, 1997.

⁷³ Legatum Prosperity Index, *a.g.e.*, 2012, (web kaynağı).

Anadolu'ya uzanan Abdal geleneğinin sesinin dünyaya yayılmasını sağlamış bir filozoftur. Neşet Ertaş ardında gelecek nesillere miras olarak bıraktığı, sayısını kendisinin dâhi tam olarak bilemediği ölümsüz eserleri, duyguları ve felsefesiyle Orta Anadolu'dan tüm dünyaya yayılan tarihsel bir feryadın adı olarak yaşayacaktır. Bu feryat, Anadolu'ya özgü kültürel zenginliğin, garipliğin, ayrılığın, gurbetin, aşkın ve sevdanın acısını bal eyleyerek sanatla şekillendiren insanımızın Neşet Ertaş suretinde zarif ama güçlü bir haykırıştır. Gönülden doğan bu haykırış dilden dile gönülden nesile tüm dünyaya yayılacaktır.

Kaynaklar

- Adler, Alfred, *Yaşamın Anlamı*, (Çev. H. İlhan), Alter Yayıncılık, 2010.
- Akgün, Dilek, *Kırşehir Türkülerinde İnsan*, Balıkesir Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2006.
- Akman, Haşim, *Neşet Ertaş Kitabı, (Gönül Dağında Bir Garip)*, İş Bankası Kültür Yayınları / Nehir Söyleşi, 2. Basım, İstanbul 2012.
- Bekki, Selahaddin, *Sivas Türküleri (1): Baş Yastıkta Göz Yolda*, Sivas Kitaplığı Dizisi, İstanbul 2004.
- Boratav, Pertev N., "100 Soruda Türk Halk Edebiyatı", *Folklor ve Edebiyat*, 2. Cilt, Adam, İstanbul 1982.
- Brülde, Bengt, "Happiness and The Good Life Introduction and Conceptual Framework", *Journal of Happiness Studies*, 8, 1-14, 2007.
- Can, Zeynep, *Türkülerde Sevgili Kavramı*, Muğla Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2010.
- DeNeve, Kristina M. ve Cooper, Harris M., "The Happy Personality: A Meta Analysis of 143 Personality Traits and Subjective Well Being", *Psychological Bulletin*, 124, (2), 197-229, 1998.
- Demir, Melikşah, "Close Relationships and Happiness Among Emerging Adults", *Journal of Happiness Studies*, Vol. 11, (3), s. 293-313, DOI 10.1007/s10902-009-9141-x, 2010.
- Diener, Ed ve Suh, Eunkook M., "Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicator", *Social Indicators Research*, 40, 189-216, 1997.
- Diener, Ed, "Subjective Well-Being", *Psychological Bulletin*, 95, 542-575, 1984.
- Diener, Ed, "Assesing Subjective Well-Being: Progress and Opportunities", *Social Indicators Research*, 31, 103-157, 1994.
- Dizdaroğlu, Hikmet, *Halk Şirinde Türler*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1969.
- Frankl, Victor E., *Duyulmayan Anlam Çılgılığı: Psikoterapi ve Humanizm*, (Çev. S. Budak), Öteki Psikoloji Dizisi, Ankara 1999.

Frish, Michael B., *Quality of Life Therapy: Applying A Life Satisfaction Approach to Positive Psychology and Cognitive Therapy*, New Jersey: John Wiley & Sons, 2006.

Gözaydın, Nevzat, "Anonim Halk Şiiri Üzerine", *Halk Şiiri (Türk Dili Türk Şiir Özel Sayısı 3)*, 445-450, 1989.

Hagerty, M.R., Cummins, R.A., Ferriss, A.L., Land, K., Michalos, A.C., Peterson, M., Sharpe, A., Sirgy, J., & Vogel, J., "Quality of Life Indexes for National Policy: Review And Agenda For Research", *Social Indicators Research*, 55, 1-96, 2001.

Kaya, Doğan, *Anonim Halk Şiiri*, Akçam Yayınları, Ankara 1999.

Kuzgun, Yıldız, "Kendini Gerçekleştirme", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, ss. 167-178, 1982.

Legatum Prosperity Index, <http://www.prosperity.com/>, (2012), Erişim Tarihi: 1 Nisan 2013.

Martin, Mike W., "Paradoxes of Happiness", *Journal of Happiness Studies*, 9, 171-184, 2007.

Parekh, Bhikhu, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*, (Çev. B. Tanrıseven), Phoenix, Ankara 2002.

Parlak, Erol, "Anadolu Türkmen Müzik Sanatında Bir Abdal Deha: Neşet Ertaş", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 61, 289-312, 2012.

Parlak, Erol, *Garip Bülbül Neşet Ertaş: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Demos, İstanbul 2013.

Prieto, C.K., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C., & Diener, M., "Integrating the Diverse Definitions of Happiness: A Time-Sequentel Framework of Subjective Well-Being", *Journal of Happiness Studies*, 6, 261-300, 2005.

Proctor, Carmel L., Linley Alex P., ve Maltby John, "Youth Life Satisfaction: A Review of The Literatüre", *Journal of Happiness Studies*, 10:583-630, DOI 10.1007/s10902-008-9110-9, 2008.

Seligman, M.E.P., *Gerçek Mutluluk, Kalıcı Doyum Potansiyelinizi Geliştirmek İçin Yeni Olumlu Psikolojinin Kullanılması*, HYB, Ankara 2007.

Seligman, M., Steen, T.A., Park, N., & Peterson, C., "Positive Psychology Progress: Emprical Validation of Interventions", *American Psychologist*, 60, (5), 410-421, 2005.

Sirgy, J.M., Michalos, A.C., Ferris, A., Easterlin, R., Patrick, D., & Pavot, W., "The Quality of Life (Qol) Research Movement: Past, Present, and Future", *Social Indicators Research*, 76, 343-466, 2006.

Şimşek, Eylem, *Örgütsel İletişim ve Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkileri*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2011.

Şimşek, Eylem, “Kamuoyu Oluşturma Kuramı Çerçevesinde Medya-
daki Vatandaş Tepkilerinin Değerlendirilmesi”, *Haberin Doğası: Gazeteci-
likte İdealler ve Sorunlar*, İçinde (Ed. Ö. Özer), 147-219, 2012.

Tan, Nail, “Folklor (Halk Bilimi): Genel Bilgiler”, *Türk Kültürü*, Ankara
1997.

TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim
Tarihi: 06 Mayıs 2013.

Tokel, Bayram B., *Neşet Ertaş Kitabı*, Akçağ, Ankara 1999.

Tokel, Bayram B., *Röportaj: En Yakın Dostunun Ağzından Neşet Ertaş*,
<http://www.haber7.com/roportaj/haber/1009920>, Erişim Tarihi: 23 Ni-
san 2013.

Tokel, Bayram B., *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempo-
yumu Açılış Konuşması*, Kırşehir 2013.

Tylor, Edward B., *Primitive Culture*, London 1871.

Veenhoven, R., *Average Happiness in 148 Nations 2000-2009, World
Database of Happiness, Rank Report 2009-1d*,

http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/nat_fp.php, Erişim
Tarihi: 10 Ekim 2009.

Yamak, Hasibe Y., *Neşet Ertaş'ın Hayatı ve Eserleri*, İzmir Ege Üniver-
sitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.

-----, Ozanlarımız, Neşet Ertaş,
<http://www.turkuler.com/ozan/NESET.asp>, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2013.

Türkü Sözlerinin Derlendiği İnternet Adresleri, Erişim Tarihi: 01 Ocak
2013.

<http://www.kalan.com/>

<http://www.nesetertas.com>

<http://www.nomorelyrics.net/>

<http://www.turkudostlari.net/>

<http://www.turkuler.com/>

<http://www.turkuzozlerimiz.com/>

<http://www.turkcemuzik.com/>

<http://www.sarkisozum.gen.tr/>

<http://www.sarki-sozleri.net/>

<http://www.diyez.info/>

<http://www.sarkisozu.com/>

<http://www.sarkisozu.org/>